

LUNDS
UNIVERSITET

Feminiserade offer och maskuliniserade våldtäktsmän

En analys av hur statsdomstolen i Bosnien-Hercegovina framställer de män som blev offer för våldtäkt och sexuellt våld under Bosnienkriget.

Vanesa Zahirović

Avdelningen för mänskliga rättigheter
Historiska institutionen
Kurskod: MRSK61
Termin: VT 2015
Handledare: Lena Halldenius & Lina Sturfelt
Omfång: 15 379 ord

Abstract

Wartime rape is known as a new strategy in war during the past decades. Most commonly, rape is associated with the genocide in Rwanda and the war in Bosnia-Herzegovina, which have attracted the attention of researchers. However their greatest focus has been directed towards female victims of rape. For this reason this paper seeks to understand in which ways the state court of Bosnia-Herzegovina is making the male rape victims invisible. Through a quantitative content analysis of court cases and through a feminist perspective, with a focus on constructed gender identities, this paper examines eight court cases that demonstrate a clear difference between male and female victims of sexual violence and rape. The state court of Bosnia Herzegovina has completed 36 cases with rape/sexual violence as indictment. Of these 36 cases only four of them involve male victims. In these four cases, the crime is rarely mentioned as sexual violence or/and rape, unlike the cases that are involving female victims of rape or sexual violence, the terms are used frequently and are giving much more space in the verdicts. This result offers us an understanding that men are not seen as legitimate victims of wartime rape and sexual violence. The state Court of Bosnia-Herzegovina contributes to this perception by making male rape victims invisible in court proceedings. Based on the results of this study, men and boys are even more stigmatized than the female victims in an already stigmatized discourse.

Keywords: Wartime rape, masculinities, feminization, male-rape victims, gender roles, Bosnia-Herzegovina

Abstract

Våldtäkt har förekommit som en krigsstrategi under det senaste decenniet. Forskare har främst uppmärksammat detta under folkmordet i Rwanda och i kriget i Bosnien-Hercegovina. Den största fokusen har dock varit på offer som är kvinnor. Av denna anledning är syftet med denna studie att undersöka hur den bosniska statsdomstolen framställer män som blivit offer för sexuellt våld och våldtäkt i utfärdade rättsprocesser. Genom en kvantitativ innehållsanalys och ur ett feministiskt perspektiv med konstruerade genusidentiteter som central roll analyserar denna uppsats åtta rättsfall som påvisar en tydlig skillnad mellan män och kvinnor som blivit offer för sexuellt våld och våldtäkt. Av 36 avkunnade fall vid statsdomstolen i Bosnien-Hercegovina omfattar endast fyra fall män som offer, men där benämningen våldtäkt inte tas upp. I både åtal och domar förekommer det en försiktighet med användningen av termerna våldtäkt och sexuellt våld till skillnad från de rättsfall som omfattar kvinnor, där begreppen är betydligt mer frekventa och ges mer utrymme för beskrivning. Resultatet visade att män inte anses vara legitima offer för sexuellt våld och våldtäkt. Denna uppfattning bidrar den bosniska statsdomstolen till genom att osynliggöra männen i rättsfallen. Det sker en avmaskulinisering av de män som utsatts för brottet och genom detta blir män ännu mer stigmatiserade i en redan stigmatiserad diskurs.

Nyckelord: Våldtäkt i krig, sexuellt våld, maskuliniteter, feminisering, våldtagna män, könsroller, Bosnien-Hercegovina

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Problemformulering, syfte och frågeställning	2
1.1.1 Problemformulering.....	2
1.1.2 Syfte.....	2
1.1.3 Frågeställningar.....	3
1.2 Material och avgränsningar	3
1.2.1 Primär- och sekundärmaterial.....	5
1.2.2 Källkritik.....	5
1.3 Forskningsetiska bedömningar	6
1.4 Definition av våldtäkt och sexuellt våld inom internationell rätt	6
1.5 Definition av våldtäkt och sexuellt våld i BiHs brottslagar	8
2. Teori och metod 2.1 Feministiskt perspektiv på våldtäkt i krig.....	10
2.2.1 Likhetsfeminism	11
2.2.2 Maskulinitet och genusroller.....	12
2.3 Metod 2.3.1 Kvantitativ innehållsanalys.....	13
2.3.2 Kvantitativ innehållsanalys av rättsfall	14
2.3.3 Intervjusvar	14
2.3.4 För och nackdelar med metod.....	15
3. Tidigare forskning 3.1 Våldtäkt under krigstid	16
3.1 Våldtäkt under Bosnienkriget	17
3.2 Våldtäkter mot män och pojkar	19
4. Intervju med BIRN och TRIAL.....	24

5.	Innehållsanalys av rättsfall	26
5.1	Rättsfall 1: Zijad Kurtović	26
5.2	Rättsfall 2: Rade Veselinović	27
5.3	Rättsfall 3: Sretan Lazarević et al.	28
5.4	Rättsfall 4: Zeljko Mejakić et al.	28
5.5	Rättsfall 5: Radovan Stanković.....	30
5.6	Rättsfall 6: Marko Radić et al.	30
5.7	Rättsfall 7: Cerim Novalić.....	31
5.8	Rättsfall 8: Radmilo Vuković.....	31
6.	Analys av innehåll utifrån feministisk teori	33
6.1	Sammanfattning av analys.....	35
7.	Diskussion och rekommendation.....	38
8	Referenslista 8.1 Bibliografier och vetenskapliga artiklar	40
8.2	Rättsfall	41
	ICTY & ICTR.....	41
	State Court of Bosnia Herzegovina.....	41
8.3	Övriga källor	41
9.	Bilagor	43
9.1	Bilaga 1: Karta över Bosnien-Hercegovina	43
9.2	Bilaga 2: Intervjuer med BIRN och TRIAL	44

1. Inledning

Bosnien-Hercegovina (här efter BiH) blev självständigt efter Josip Broz Titos död och upplösningen av Jugoslavien under början på 1990-talet. Av de sex delrepubliker som omfattade federationen Jugoslavien var BiH den enda republik där muslimerna (bosniakerna*) var i majoritet. Till skillnad från de andra republikerna så var BiH redan från början ett land där invånarna var av olika etniciteter och religionstillhörigheter, vilket skulle visa sig vara mer negativt än positivt när Bosnienkriget bröt ut 1992. Radovan Karadzic blev president i Republika Srpska då han utropade autonoma serbiska områden i Bosnien. Efter landets självständighetsförklaring utformades Republika Srpska i BiH där majoriteten både då och än i dag är bosnienserber.¹

Den etniska rensningen i landet möjliggjordes med tvångsförflyttningar, folkmord, koncentrationsläger och våldtäktläger. Inom federationen BiH slogs det upp koncentrationsläger och våldtäktläger som tidigare hade varit idrotshallar, skolor eller polishus.² Trots att städer så som Foča, Višegrad och Prijedor är vackra städer med historiska monument associeras städerna idag med våldtäktläger och massvåldtäkterna som ägde rum mellan åren 1992-1995.

Det brutala sexuella våldet mot kvinnor, män och barn i BiH satte våldtäkt och sexuellt våld i krig på kartan då händelserna ledde till en rad rättegångar och fällande domar som för första gången involverade en åtalpunkt som omfattade våldtäkt i krig. Dock kategoriseras brottet under brott mot mänskligheten i artikel 172 § g i BiHs strafflag ”The Criminal Code of BiH” som trädde i kraft 2003.³

Våldtäkt i krig är fortfarande ett tabubelagt ämne som få vill prata om, även om våldtäkt i krig är nedtystat i relation till andra brott är diskursen där män blivit offer betydligt mer nedtystat. När det diskuteras om våldtäktsoffer i krig diskuteras det sällan om män som offren. Det tas för givet att offren för våldtäkt är kvinnor. I avsnittet om tidigare forskning diskuteras faktumet att många forskare är medvetna om att brottet även sker mot män och pojkar men ändå har de valt att förhålla sin forskning till kvinnor som offer. Enligt mig är detta mycket problematiskt och på

---

¹ Se bilaga 1

* Bosniaker är en term som förklarar bosnier som tillhör islam och är muslimer.

² http://www.hrw.org/legacy/reports98/foca/#_1_2

³ Criminal Code of Bosnia and Herzegovina, Article 172, § g

grund av detta har jag valt att rikta mitt fokus mot män som offer för våldtäkt och sexuellt våld under Bosnienkriget 1992-1995.

1.1 Problemformulering, syfte och frågeställning

1.1.1 Problemformulering

Våldtäkt i krig har förekommit lika länge som det faktiska kriget men som tidigare nämnts så tog det lång tid innan det började uppmärksammas i domstolar och problematiseras på ett annat sätt än det tidigare gjorts. Förr ansågs våldtäkt i krig vara en biprodukt och en konsekvens av kriget som helt enkelt fick accepteras.

Även om uppfattningen om sexuellt våld under konflikt och krigstid har förändrats och blivit mindre stigmatiserat så är brottet fortfarande väldigt nedtystat och offren är i många fall än idag osynliga och inte erkända av de som utfört brottet mot dem, eller av de som borde ha skyddat dem. Av dessa tysta bortglömda och icke-erkända offer finns även en grupp som är ännu mer osynlig: män och pojkar som blivit utsatta för brottet. Genom att inte skapa en arena där de kan tala öppet om det som hänt dem, skapas även ett icke-erkännande av dem som offer. Att läka såren efter massvåldtäkter och sexuellt våld är ett mycket svår och komplex process, det är därför viktigt att låta offren höras och synas på både gräsrotsnivå och statsnivå. Denna studie kommer att fokusera på att undersöka hur män som blivit offer för våldtäkt och sexuelltvåld i krig osynliggörs i domstolsprocesser. Genom ett feministiskt perspektiv utmanas diskursen om våldtäkt och sexuellt våld i krig som till stor utsträckning idag i BiH enbart erkänner kvinnor som offer.

1.1.2 Syfte

Mitt syfte med denna studie är att undersöka om det finns en synlig skillnad på synen på män respektive kvinnor som blivit offer för våldtäkt och sexuellt våld. Genom att analysera och studera innehåll i rättsfall och analysera intervjuer gjorda med lokala organisationer är syftet att förstå de rådande diskurserna och därmed synliggöra på vilka sätt och med vilka metoder dessa män och pojkar osynliggörs. Detta kommer att leda till en förståelse om varför diskursen om våldtäkt och sexuella övergrepp i krig till så stor mån riktas mot offer som är kvinnor och flickor där män och pojkar i många fall utesluts.

1.1.3 Frågeställningar

För att uppnå mitt syfte utgår jag från följande frågeställningar: Hur beskrivs sexuellt våld/våldtäkt mot män respektive mot kvinnor i rättsfall avkunnade i Bosniens statsdomstol? Finns det någon skillnad?

1.2 Material och avgränsningar

För att kunna svara på frågeställningarna kommer jag främst att utgå från rättsprocesser som behandlar sexuellt våld mot både män och kvinnor. Jag har valt ut åtta rättsprocesser där fyra omfattar kvinnor som offer för brottet och fyra som omfattar män som offer. Innehållet ska sedan analyseras och jämföras med varandra i med syfte att tolka och lyfta fram skillnaderna mellan män och kvinnor som offer i de utfärdande domarna. Rättsprocesserna är det huvudsakliga materialet som skall undersökas utifrån ett feministiskt perspektiv, men för att få en djupare förståelse för diskursen och kontexten har jag även intervjuat två NGOs som är lokaliserade i Sarajevo. Organisationerna som jag har intervjuat och som kommer vara en del av mitt material är BIRN (The Balkan Investigative Reporting Network) och TRIAL (Track Impunity Always). BIRN är en organisation som är sammansatt av ledare som främst hjälper lokala journalister och möjliggör deras arbete. Organisationen följer domstolsarbete, debatter och händelser och möjliggör diskussion om olika teman, kopplade till kriget eller inte – utan censur.⁴ TRIAL är sammansatt av jurister, NGOs och krigsoffer som främst arbetar emot straffrihet, skyddar offren och vittnen, samt att de uppmärksammar myndigheter och civilbefolkningen gällande nödvändigheten att ha ett funktionellt rättssystem både nationellt och internationellt.⁵

I BiHs statsdomstol har det avkunnats 36 fall där ett av elementen är sexuellt våld. Av dessa 36 rättsfall hittade jag enbart fyra där sexuellt våld/våldtäkt riktades mot män.

Rättsprocesserna har jag hittat genom den bosniska statsdomstolens hemsida och genom BIRNs och TRIALs hemsidor. Jag använde mig utav sökorden: våldtäkt i krig, män som offer för våldtäkt, sexuellt våld - både kombinerat och som enskilda sökningar.

---

⁴ <http://www.balkaninsight.com/en/static-page/about-birn>

⁵ <http://www.trial-ch.org/en/about-trial.html>

Jag har avgränsat mig genom att förhålla mig till rättsprocesser som fångar upp problematiken jag är ute efter att analysera. Att välja rättsprocesser som omfattade sexuellt våld/våldtäkt mot män var inte svårt eftersom det bara, vad jag kunde hitta, fanns fyra fall och jag valde därför att inkludera samtliga. Jag kompletterade dessa med fyra andra rättsfall där kvinnor ska ha fallit offer för brottet. Mejakić et al. fallet hittade jag efter att ha läst en artikel om Omarska koncentrationsläger via Justice Report och IWPR (The Institute for War & Peace Reporting)⁶ Eftersom båda artiklarna beskriver sexuellt våld och våldtäkter i koncentrationslägret i Omarska ansåg jag att det var relevant. Denna rättsprocess är ett fall som har flyttats över från ICTY till statsdomstolen i BiH, ett så kallat transferecase. I ICTY inleds det med en beskrivning av åtalspunkterna där det bland annat står att Zeljko Mejakić och Momčilo Gruban utsatte fångarna för sexuellt våld.⁷

Eftersom jag tidigare har gjort en studie där jag har analyserat rättsfall avkunnade i statsdomstolen i Bosnien gällande sexuellt våld mot kvinnor så valde jag bort de fem rättsfallen i mitt urval, för att undvika att göra samma process på samma material igen.⁸

Då jag har riktat mitt fokus på bemötandet av kvinnor och män som offer har jag inte fokuserat på religionstillhörighet eller etnicitet. Även om de rättsprocesser som jag har förhållit mig till har genomgåts eller genomgås i BiH, vill jag påpeka att domstolen arbetar med bosniska, serbiska och kroatiska både offer och förövare. På grund av det anser jag att jag kan avgränsa mig till statsdomstolen i BiH, dels eftersom det finns rättsprocesser som behandlar tematiken och dels eftersom statsdomstolen sedan etableringen har varit bestående av internationella domare inom krigsbrottssektionen. På så sätt har jag undvikit frågan om domstolen skulle vara partisk på nationalistiska grunder.

Intervjufrågorna kommer som tidigare nämnts att komplettera analysen av rättsprocesserna. Jag kommer att tolka de åtta valda rättsfallen utifrån feministisk teori och genom en tolkning av intervjuerna. Organisationerna valdes utifrån deras arbete då både BIRN och TRIAL följer rättsprocesser och har medlemmar i organisationerna som specifikt riktar in sig på sexuellt våld under det förgångna kriget. Frågorna ställdes på ett sätt som öppnar upp för diskussion men de

---

⁶ <https://iwpr.net/global-voices/camps-trial-hears-torture-omarska> hämtad: 14-05-2015 & <http://www.justice-report.com/en/articles/Mejakić-at-al-beatings-in-omarska> hämtad: 14-05-2015

⁷ International Criminal Tribunal for former Yugoslavia. Prosecutor vs. MEJAKIĆ et al. Case No: IT-02-65

⁸ Zahirovic, Vanesa, "Den våldtagna bosniska, kroatiska och serbiska kvinnan" Studentuppsats vid Lunds Universitet, VT 2014

var samtidigt konkreta och direkta, vilket gör att svaren inte kan tolkas på flera sätt. Jag har inkluderat frågor till organisationerna för att skapa en bredare förståelse för hur organisationerna som är insatta inom ämnet ser på problematiken och genom detta göra en introduktion till min undersökning. Genom att presentera intervjun som omfattar hur lokala organisationer ser på sexuellt våld mot både män och kvinnor i BiH tidigt i undersökningen så erhåller läsaren en förståelse under analysen av rättsfallen. På så sätt fungerar intervjun även som en kontextbeskrivning. Organisationerna bidrar enligt mig ytterligare perspektiv vilket inte erhålls i forskningsöversikten.

1.2.1 Primär- och sekundärmaterial

Mitt primärmaterial är de rättsprocesser jag skall analysera. Dessa är Rade Veselinović (Case No: X-KR-05/46), Zijad Kurtović (Case No: X-KR-06/299), Sretan Lazarević et al. (Case No: X-KR-06/243) och Zeljko Mejakić et al. (Case No: X-KR-06/200). De fall som jag analyserar där kvinnor identifieras som offer för våldtäkt och sexuellt våld är: Radmilo Vuković (Case No: X-KR-06/217), Cerim Novalić (Case No: X-KR-09/847), Marko Radić (Case No: X-KR-05/139) och Radovan Stanković (Case No: X-KR-05-70).

De intervjufrågor som jag ställt till BIRN och TRIAL är också en del av mitt primärmaterial, eftersom jag gjorde intervjuerna på egen hand. Organisationernas svar kommer således att tolkas och analyseras i förhållande till resultatet av innehållsanalysen av rättsfallen. Jag kompletterar mitt primärmaterial med tidigare forskning om sexuellt våld och våldtäkt i krig, både allmänt men även specifikt under Bosnien kriget. Denna del av mitt material utgör mitt sekundärmaterial.

1.2.2 Källkritik

När det kommer till rättsprocesser anser jag att det krävs en förståelse att domstolens medlemmar också styrs av de rådande könsroller som produceras och reproduceras i samhället. Det går därför inte att kräva att de på något sätt skulle fungera som maskiner som endast gör sitt jobb utan något som helst inflytande utav de rådande genusidentiteter som råder i samhället.

Organisationerna som också är del av mitt material jobbar som sagt med postkonfliktuella mänskliga rättigheter-problem, inte heller är de fria från inflytande av resten utav samhället.

Frågorna har besvarats i organisationernas namn vilket gör det nödvändigt att inte en kritisk ställning till hur de beskriver situationen. Detta för att det kan finnas ett intresse att lyfta fram sin egen organisation i positiva ordalag.

1.3 Forskningsetiska bedömningar

Sexuellt våld/våldtäkt i krig är ett mycket känsligt ämne därför kommer jag bara ta del av de offentliga dokument och utsagor som finns tillgängliga. Detta för att skydda de som vill vara skyddade och dessutom är endast kön relevant i denna studie. Jag tog kontakt med TRIAL och BIRN genom deras hemsidor där jag fann deras respektive mailadresser. Jag berättade om min bakgrund och syftet med min undersökning samt frågade om de var villiga att ställa upp på en intervju som gällde sexuellt våld och våldtäkt under Bosnienkriget. De ville frivilligt namnges i min studie och därmed har jag namngett dem som talespersoner för BIRN och TRIAL. Efter att jag fått intervju svaren har jag haft uppföljande kommunikation med båda organisationerna men denna studie omfattar enbart vad de har svarat i intervjuerna.

1.4 Definition av våldtäkt och sexuellt våld inom internationell rätt

För att förstå vilken funktion ordet våldtäkt fyller i denna studie är det av stor vikt att presentera en definition av begreppet. Eftersom studien syftar på att undersöka rättsfall kommer definitionen av begreppet att utgå från juridisk mening. Definitionen kommer att utgå från de brottslagar som omfattar sexuellt våld och våldtäkt som är av relevans för undersökningen. Syftet med detta är att läsaren skall förstå i vilken miljö begreppen används samt få en inblick i hur brottet definieras i såväl den rättspraxis som den bosniska domstolen utövar samt den rättspraxis som utövas i internationella domstolar.

I ICTY och i ICTR har ett antal individer blivit dömda för brott mot mänskligheten enbart på grund av sexuella övergrepp utifrån definitionen av våldtäkt som benämns i Romstadgan, exempelvis i Kunarac-fallet.⁹ Även om våldtäkt kategoriseras som krigsbrott och brott mot mänskligheten och ses som en faktor i folkmord i både internationell rätt och i BiHs brottslagar

---

⁹ Prosecutor vs. KUNARAC, Number: (IT-96-23&23/1), 22 February 2001, paragraph 7, verdict page, 12

så finner vi olika sätt att hantera våldtäkt i de olika tribunalerna. I Akayesufallet från International Criminal Tribunal for Rwanda definieras våldtäkt som :

” The Chamber *defines rape as a physical invasion of a sexual nature, committed on a person under circumstances which are coercive*. Sexual violence which includes rape, is considered to be any act of a sexual nature which is committed on a person under circumstances which are coercive. This act must be committed:”

- (a) as part of a wide spread or systematic attack;
- (b) on a civilian population;
- (c) on certain catalogued discriminatory grounds, namely: national, ethnic, political, racial, or religious grounds.¹⁰

Denna definition av våldtäkt kom att användas i ICTY också, specifikt i Celebificallet.¹¹ Därefter utökade ICTY definitionen av våldtäkt i Kunaracfallet genom att beskriva våldtäkt som penetration i slidan eller anus, utfört med hjälp av förövarens penis eller annat föremål eller i munnen på offret med förövarens kön, samt att denna penetration sker utan samtycke av offret. Samtycket ska ske frivilligt för att inte definieras som våldtäkt. Detta tas i hänsyn till de omgivande omständigheterna och gärningsmannens avsikt gällande sexuell penetration och att detta sker utan samtycke av offret.¹²

Romstadgan antogs år 1998 av den internationella brottmålsdomstolen (ICC). I Romstadgan benämns våldtäkt och allvarligt sexuellt våld som en del av brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.¹³ ICC byggde på ad-hoc tribunalernas definition och brottet beskrivs enligt följande:

Artikel 7 (1) (g)-1 under ”Crimes against humanity of rape”

- 1) Förövaren invaderar en annan individs kropp genom en akt som resulterar i penetration på vilken som helst del av offers eller förövarens kropp med sexuell organ, anal eller könsöppning på offret, detta sker genom en kroppsdel eller ett annat objekt.

---

¹⁰ ICTR, Prosecutor vs. AKAYESU, Case No. ICTR-96-4T, (2 September 1998) §598

¹¹ ICTY, Prosecutor vs. MUCI C, et al. Case No. IT-96-21 "Čelebići Camp" (16 November 1998)

¹² ICTY Prosecutor v. KUNARAC, et al., Case No. IT-96-23&23/1, Trial Judgment (22 February 2001) §. 438

¹³ https://www.amnesty.se/upload/files/2011/05/04/Valdtakt-och-manskliga-rattigheter-i-de-nordiska-landerna-Fallet_Nedlagt_2008-Amnesty.pdf

- 2) Invasionen sker genom kraft och tvång, genom hot av användningen av kraft och tvång, som kan orsaks genom offrets rädsla för våld, frihetsberövande, psykiskt förtryck eller maktmissbruk. Eller om en förövare utnyttjar den rådande miljön som gör att brottet kan begås mot en person som inte kan ge genuint samtycke.¹⁴

I Romstadgan beskrivs våldtäkt, sexuellt våld, påtvingad graviditet, sterilisering och andra akter av sexuell natur specifikt. Eftersom jag använder båda uttrycken i undersökningen (våldtäkt och sexuellt våld) har jag med båda definitionerna.

Artikel 7 (1) (g)-6 under ”Crimes against humanity of rape”¹⁵

- 1) Gärningsmannen begår en handling av sexuell natur mot en eller flera individer eller genom våld, hot om våld eller den skapade rädslan för våld, att individer ska engagera sig i en akt av sexuell natur. Där offren är i en sådan miljö som tvingar dem att göra detta, eller om individerna helt enkelt inte gett samtycke.
- 2) Detta kan jämföras med elementen i artikel 7 paragraf (1) g-1

1.5 Definition av våldtäkt och sexuellt våld i BiHs brottslagar

Statsdomstolen i BiH etablerades 2002 av det bosniska parlamentet och till skillnad från ICTY är statsdomstolen permanent. Statsdomstolen hanterar brott som delas upp i tre olika divisioner där den första är krigsbrott, den andra är organiserade brott, ekonomiska brott och korruption. Den sista divisionen jobbar med andra brott som faller under domstolens jurisdiktion.¹⁶ För min undersökning är den första divisionen relevant då undersökningen behandlar sexuellt våld och våldtäkter som ägde rum under kriget 1992-1995.

Krigsbrottskammaren i BiHs statsdomstol utgår från The Criminal Code of Bosnia-Herzegovina då domstolen faller och friar utifrån brottslagarna beskrivna där och gäller som straffrättslig jurisdiktion¹⁷ Våldtäkt i krig beskrivs i BiHs brottslagar under kapitel 17 med rubriken ”Brott

---

¹⁴ Romstadgan Artikel 7 §1 (g)-1

¹⁵ Romstadgan Artikel 7 §1 (g)-6

¹⁶ The State Court of Bosnia-Herzegovina, Jurisdiction, Organization, and Structure of The Court. <http://www.sudbih.gov.ba/?opcija=sadrzaj&kat=3&id=3&jezik=e>

¹⁷ The State Court of Bosnia-Herzegovina, Jurisdiction, Organization, and Structure of The Court. <http://www.sudbih.gov.ba/?opcija=sadrzaj&kat=3&id=3&jezik=e>

mot mänskligheten och mänskliga värden som skyddas utav internationell rätt” i artikel 172(Brott mot mänskligheten) paragraf g) på följande sätt:

g) Coercing another by force or by threat of immediate attack upon his life or limb, or the life or limb of a person close to him, to sexual intercourse or an equivalent sexual act (rape), sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy, enforced sterilization or any other form of sexual violence of comparable gravity;

Akten finns definierad även under artikel 173 (Krigsbrott mot civila) och paragraph e)

e) Coercing another by force or by threat of immediate attack upon his life or limb, or the life or limb of a person close to him, to sexual intercourse or an equivalent sexual act (rape) or forcible prostitution, application of measures of intimidation and terror, taking of hostages, imposing collective punishment, unlawful bringing in concentration camps and other illegal arrests and detention, deprivation of rights to fair and impartial trial, forcible service in the armed forces of enemy's army or in its intelligence service or administration;

Till skillnad från Romstadgan beskriver inte den straffrättsliga jurisdiktionen som statsdomstolen i BiH utgår ifrån sexuellt våld separat från benämningen våldtäkt. Definitionen är heller inte lika specifik och omfattande som den som beskrivs i Romstadgan. Denna brist har domstolen i BiH försökt lösa genom att *i vissa rättsfall* utgå ifrån internationell rättspraxis. Exempelvis i det första fallet som nådde domstolen med element av våldtäkt (Šimšićfallet), förlitade sig domstolen på Kunaracfallet i ICTY och dess definition av våldtäkt.¹⁸

---

¹⁸ Court of Bosnia-Herzegovina , Prosecutor vs. Šimšić, Number: X-KR-04/05, 11 Juli 2006

2. Teori och metod

2.1 Feministiskt perspektiv på våldtäkt i krig

För att förstå våldtäkt i krig och diskursen kring vad som är manligt/kvinnligt, vem som bär på skam och vem som bär på skuld, vem som är offer och vem som är förövare så kommer jag att utgå från ett feministiskt perspektiv när jag ska analysera de rättsprocesser och intervjuer jag har redogjort för under tidigare avsnitt. Jag kommer i följande att redogöra för en rad forskare som anser att feministisk teori är ett användbart perspektiv för att förstå våldtäkt i krig. Eftersom feministisk teori är så pass omfattande och har många inriktningar har jag valt att utgå från likhetsfeminismen eftersom det centrala i teorin inom likhetsfeminismen är att könsrollerna, och de skillnader vi upplever finns mellan könen, är socialt och kulturellt konstruerade.

Forskning som har förhållit sig till ett feministiskt perspektiv har belyst massvåldtäkter och strukturella våldtäkter i krig, även om det i relation till andra brott i krig inte är lika diskuterat så har feministiska forskare och aktivister kastat ljus på problematiken.¹⁹ Feministisk teori diskuterar våldtäkt i krig som ett sätt för män att kontrollera och dominera över kvinnokroppen, även om synen på krig generellt uppfattas som en strid mellan ”två sidor av män” så sker det även en strid vid sidan av det aktuella kriget och det är en strid mot kvinnan och kvinnokroppen.²⁰ Brownmiller som i sitt verk argumenterade utifrån ett feministiskt perspektiv menade att våldtäkt inte skall ses som ett brott som motiveras utifrån en mans sexuella passion utan utifrån en mans strävan att få dominera över det ”feminina”.²¹

Abdullah Khan utgår från feministisk teori när hon i sitt verk ”Male rape: the emergence of a social and legal issue” försöker förklara våldtäkt mot både män och kvinnor. Hon menar att akten är ett sätt för män att upprätthålla den patriarkala maktstrukturen som råder. Abdullah Khan menar att undersöka våldtäkt som fenomen utifrån ett feministiskt perspektiv även betyder att vi kan förstå våldtäkt som en social konstruktion som strävar efter makt, vilket leder till en

---

¹⁹ Skjelsbæk, Inger, *Sexual Violence and War: Mapping out a Complex Relationship*, European Journal of International Relations, SAGE Publications and ECPR, Vol. 7 (2), 2001, s. 211

²⁰ Brownmiller, Susan., *Against our will: men, women, and rape*, 1st Ballantine Books ed., Fawcett Books, New York, 1993 s. 32

²¹ Brownmiller, Susan, *Against our will: men, women and rape*, 1993 s. 32

förklaring av våldtäkt som metod mot både män och kvinnor, för att upprätthålla makt.²² Khan påpekar dock problematiken med att endast utgå från ett feministiskt perspektiv genom att argumentera att perspektivet i teori ofta benämner specifikt kvinnor som offer och män som våldsförare.²³

2.2.1 Likhetsfeminism

Feministisk teori har som tidigare påpekats många inriktningar och den centrala i mitt arbete kommer att vara likhetsfeminismen som ser på skillnaden mellan män och kvinnor som sociala och kulturella konstruktioner. Likhetsfeminismen menar att vi uppfostras och socialiseras in i vissa könsbaserade roller som bygger på genuspräglade förväntningar.²⁴ Detta till skillnad från särartsfeminismen där man utgår från att män och kvinnor är olika av naturen och därför även har olika roller i samhället. De forskare som ser på genus och könsroller som sociala och kulturella konstruktioner är alltså likhetsfeminister även om de ofta presenterar teorier som enbart feministiska utan att kategorisera i ytterligare fack. Jag kommer därför också att förhålla mig till det generella uttrycket ”feministisk teori/perspektiv”, men vill redogöra för vilken inriktning inom den feministiska teorin som är relevant för min undersökning.

Historiskt sett har skillnaden mellan män och kvinnor bottnat i biologiska förklaringar om vad som biologiskt anses vara en del av respektive kön.²⁵ Könsrollerna som tilldelas respektive kön är kulturellt skapade och är associerade med maskulinitet och femininitet där de feminina egenskaperna är underordnade de maskulina.²⁶ Synen på manligt och kvinnligt förstärks under konflikttid och karaktärsdrag såsom stark, pålitlig, självsäker möts med drag så som ”våldsam och i behov av att använda våld.”²⁷

Inger Skjelsbæk utgår från att sociala konstruktioner är de enda redskap vi kan använda oss utav när vi tittar på våldtäkt mot män i krig. Genus och könsroller är enligt Skjelsbaek inte givna sanningar och inte ett resultat av det rådande patriarkatet utan ett resultat av den konstruktion av

---

²² Abdullah-Khan, Noreen, *Male rape: the emergence of a social and legal issue*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, s. 5

²³ Khan.A, 2008, s. 5

²⁴ Roberts, Peri. & Sutch, Peter., *Politiskt tänkande en introduktion*, TPB, Enskede, 2008 s. 326

²⁵ Tickner, J. Ann, *Gender in international relations: feminist perspectives on achieving global security*, Columbia University Press, New York, 1992, s. 7

²⁶ Tickner, 1992, s 7

²⁷ Ibid

uppfattning gällande vad som för tillfället förknippas med feminitet och maskulinitet.²⁸ Utifrån ett likhetsfeministiskt perspektiv talar man inte om genus utifrån en biologisk skillnad på män och kvinnor, feminister förklarar genus som en social konstruktion som är beroende av tid och plats.²⁹ För att förstå hur och varför våldtäkt i krig uppkommer och varför brottet är så stigmatiserat som det är, måste en utgå från makt/dominans kombinerat med konstruerade genusidentiteter.³⁰ Ett feministiskt perspektiv anser att genusidentiteter och könsroller skapas och således sätter prägel på vad som är maskulint respektive feminint.³¹ Skall en utgå från detta för att förstå våldtäkt i krig så är syftet med brottet att feminisera fienden genom våldtäkt och därmed maskulinisera sig själv.³² Genom sexualiserat våld i exempelvis en etnisk konflikt så feminiseras inte enbart offret för våldtäkt/sexuellt våld utan även offrets religiösa och etniska grupp samtidigt som förövarens kön och etnicitet/religionstillhörighet får mer makt genom akten som tillför mer maskulinitet.³³

2.2.2 Maskulinitet och genusroller

Abdullah Khan menar att maskulinitet är en social konstruktion som skapar föreställningar om att män skall uppfostras till att vara starka och dominera sexuellt och lämnar därför ingen plats för män att vara offer, speciellt inte för våldtäkt.³⁴ Den hegemoniska maskuliniteten bidrar till förväntningen av att män skall vara tuffa, starka, osårbara, ogenomträngliga, självförsörjande och heterosexuella.³⁵ Hegemonisk maskulinitet är ett konstruerat mansideal där de maskulina karaktärsdragen ”handlingskraft och aggressivitet” gärna överdrivs och idealiseras vilket leder till att den hegemoniska maskuliniteten blir starkt kopplad till den ideala synen på mannen som en krigare som skall skydda foster landet.³⁶ Konfigurationen om hegemonisk maskulinitet kan definieras som könsroller som förkopplingar den rådande legitimeringen av patriarkatet som i

---

²⁸ Skjelsbæk, 2001, s. 224

²⁹ Tickner, 1992, s. 7

³⁰ ibid

³¹ Tickner, 1992, s. 29

³² Ibid

³³ Ibid s. 225

³⁴ Khan.A, 2008, s. 16

³⁵ Javaid, Aliraza, *Feminism, masculinity and male rape: bringing male rape 'out of the closet'*, Journal of Gender Studies, 2014, s. 6

³⁶ Tickner, 1992, s. 6

sin tur tar för givet att män har den ledande dominanta positionen och den undergivande är kvinnan.³⁷

För att förstå våldtäkt i krig mot både män och kvinnor så måste fenomenet förstås i relation till den maskulina dominansen som strävar efter makt och tar sig i uttryck i konstruktioner av maskulinitet och den heterosexuella maskuliniserade dominansen.³⁸ Detta menar Khan bidrar till tystnaden från de män som fallit offer eftersom samhället redan skapat oss en bild utav hur ett våldtäktsoffer ser ut och av vilket kön det skall vara.³⁹ Aliraza Javaid beskriver feministisk teori för att analysera våldtäkt i krig som ett viktigt verktyg eftersom teorin inte bara underlättat förståelsen mellan mäns våld mot kvinnor utan även skapat ett ramverk för konstruktionen av den hegemoniska maskuliniteten, som i sin tur kan hjälpa oss att förstå våldtäkt mot män och tystnaden kring brottet.⁴⁰

Jag kommer utifrån feministisk teori med inriktning på likhetsfeminism och betoningen på genus som sociala och kulturella konstruktioner att se på det forskningsproblem som jag har formulerat för att finna en förklaring till våldtäkt i krig mot båda könen, hur respektive kön bemöts och om det finns någon märkbar skillnad i våldtäkt som sker mot män respektive kvinnor.

2.3 Metod

2.3.1 Kvantitativ innehållsanalys

Undersökningen av mitt material kommer att ske utifrån ett feministiskt perspektiv som fångar upp konstruktionen av genusidentiteter utifrån makt och dominans. Metoden jag kommer att använda mig utav i min undersökning är en enkel form utav kvantitativ innehållsanalys där analysen baseras på en undersökning av ett innehåll som kan komma i skriftlig, muntlig eller bildmässig framställning. Kvantitativ betyder i detta fall att undersökningen baseras på likvärdiga och jämförbara uppgifter.⁴¹ Kvantitativ innehållsanalys är ett användbart verktyg eftersom det kan användas för att få svar på frågor om hur mycket, hur ofta och till vilken

---

³⁷ Connell, Raewyn, *Masculinities*, 2. ed., Polity Press, Cambridge, 2005 s. 76-78

³⁸ Sivakumaran, Sandesh, *Lost in Translation: UN Responses to Sexual Violence Against Men and Boys in Situations of Armed Conflict*, 2010, s. 926

³⁹ Khan, A., 2008, s.

⁴⁰ Javaid, 2014, s. 9

⁴¹ Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (red.), *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 4., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2012 s. 196

utsträckning något förekommer i ett material.⁴² Två centrala element i en kvantitativ innehållsanalys är frekvens och utrymme, vilket innebär att analysen bygger på hur frekvent *något* förekommer i det material som analyseras och även hur mycket utrymme det som studeras får.⁴³

2.3.2 Kvantitativ innehållsanalys av rättsfall

Jag kommer i min undersökning att utifrån ett feministiskt perspektiv och kvantitativ innehållsanalytisk metod titta på rättsfall och domstolens explicita användning av begreppen våldtäkt och sexuellt våld. Rättsfallen kommer alltså vara det material som jag skall studera genom att undersöka hur frekvent uttrycken sexuellt våld och våldtäkt förekommer. Jag ska även studera hur stort utrymme det sexuella våldet/våldtäkterna får i de valda rättsfallen som har delats upp i kvinnor respektive män som är våldtäkts offer/ offer för sexuellt våld. Eftersom mitt syfte är att undersöka om det talas på olika sätt om våldtäkts offer av manligt respektive kvinnligt kön anser jag att en kvantitativ innehållsanalys med frekvens och utrymme som central utgångspunkt är en användbar metod. Metoden kommer vara mitt verktyg för att få svar på hur man talar om våldtäktsoffer eller offer för sexuellt våld eftersom undersökningen kommer att visa hur mycket plats respektive uttryck får i rättsfallen. Jag kommer att använda mig utav mekaniskt räknande vilket innebär att jag enkelt kan finna hur ofta respektive uttryck förekommer med hjälp av textläsande dataprogram.⁴⁴ Genom att studera hur ofta uttrycken används, i vilken kontext och av vem de används kan jag även skapa en bild av hur män och kvinnor som upplevt sexuellt våld/ våldtäkt framställs.

2.3.3 Intervjusvar

Jag kommer att göra en kvantitativ innehållsanalys av åtta rättsfall utifrån det feministiska perspektivet och utifrån de intervjusvar jag har fått av BIRN och TRIAL. Intervjusvaren har inte analyserats på samma sätt som rättsfallen men de har analyserats utifrån ett feministiskt perspektiv och kommer således att fungera som ett verktyg för att förstå innehållsanalysens resultat. Intervjusvaren fungerar som en kontextbeskrivning inom ämnet och erbjuder en introduktion på ett annat sätt än vad tidigare forskning kan bidra med. Eftersom intervjusvaren kommer att analyseras utifrån ett feministiskt perspektiv kommer de även vara kompletterande

---

⁴² Esaiasson et al. Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad, 2012, s. 197

⁴³ Ibid

⁴⁴ Ibid s, 198

för analysen där jag skall knyta samman innehållsanalysen i rättsfallen med både tidigare forskning samt med intervjuerna.

2.3.4 För och nackdelar med metod

Metodens starkaste sidor är att det enkelt kan påvisas hur frekvent något framkommer och hur stort utrymme det får med exempelvis textläsande datorprogram samt att metoden är mycket användbar på denna typ av undersökning som jag gör. Svagheter är dock att man inte enbart kan förlita sig på textläsande datorprogram eftersom det bara påvisar något som finns i det material som studeras. För att täppa till metodens svagheter och för att få en helhetsbild av rättsfallen så måste alla rättsfallen läsas noggrant för att se om domstolen eventuellt beskriver brotten på ett annat sätt än genom en användning av direkta uttryck så som sexuellt våld och våldtäkt. Genom att analysera rättsfall utifrån ett feministiskt perspektiv samt utifrån de intervjusvar jag har till godo täpps metodens svagheter igen, eftersom intervjusvaren bidrar med kontextbeskrivning samt kännedom om domstolens arbete med problematiken. En analys ur en feministisk infallsvinkel av intervjusvaren bidrar till en bredare förståelse för diskurserna kring våldtäkt och sexuellt våld i krig som i sin tur bidrar till en förståelse av resultatet som ges av innehållsanalysen. Med hjälp av feministisk teori i analysen av intervjuerna, samt de åtta fallen och den tidigare forskning förlitar sig så småningom inte mitt resultat enbart på hur frekvent och hur mycket utrymme begreppen får i rättsfallen.

3. Tidigare forskning

3.1 Våldtäkt under krigstid

ICTY och ICTR har tillsammans öppnat upp diskussionen och synliggjort brottet gällande sexuellt våld och våldtäkt i krig. Det är dock inget nytt fenomen, våldtäkt i krig har funnits lika länge som kriget självt och nämns även i gamla och nya testamentet.⁴⁵ Mary Kaldor definierar i sitt verk ”New and Old Wars” att våldtäkt är ett nytt sätt att föra krig på eftersom den till skillnaden från de gamla krigen fyller en funktion i krigsföringen och våldtäkterna är ofta väl planerade och systematiska.⁴⁶ Krigen både innan, under och efter kalla kriget präglades utav våldtäkt och sexuellt våld, exempelvis Koreakriget, Vietnamkriget, konflikter i centrala Amerika, konflikten på Haiti och i många afrikanska konflikter.⁴⁷ Trots att våldtäkt i kriget är ett historiskt fenomen och även om det skedde en utveckling utav krigets lagar under 1900-talet så hördes inte brottet i domstolarna förrän i mitten av 90 talet i samband med Bosnienkriget och folkmordet i Rwanda.⁴⁸ För att förstå våldtäkt i krig måste en förstå förhållandet mellan makt och dominans, men det är även viktigt att förstå att våldtäkt i krig inte kan förklaras enbart utifrån detta. Många forskare är överrens om att makt och dominans har den centrala rollen som uppmanar förövare att utföra brottet men det är inte enbart detta som ”motiverar” till handlingen.⁴⁹ Den tidigare forskningen gällande sexuellt våld, våldtäkt i krig lägger ett stort fokus på kvinnor som offer och män som förövare enligt Clark.

Women become a target for sexual violence because violence over them is socially constructed as a principal means for men to re-establish lost hegemony’⁵⁰

---

⁴⁵ Leatherman, Janie, Sexual violence and armed conflict, Polity, Cambridge, 2011 s. 1

⁴⁶ Kaldor, Mary, New and old wars: organized violence in a global era, 3., rev. and updated ed., Polity, Cambridge, 2012 s. 53-54

⁴⁷ Leatherman, 2011 s. 2

⁴⁸ Ibid s. 25

⁴⁹ Clark, Janine N., “Making Sense of Wartime Rape: A Multicausal and Multi-level Analysis” Ethnopolitics: Formerly Global Review of Ethnopolitics. 2014. 463-464

⁵⁰ Leatherman, Janie, Sexual violence and armed conflict, Polity, Cambridge, 2011 s. 20

Utifrån detta citat från Janie Leathermans verk "Sexual Violence and armed conflict" förklaras våldtäkt i krig som en social konstruktion som män utnyttjar för att åter upprätthålla den manliga hegemonin, men även här som i många andra verk antas det att kvinnor är de enda offren.

Leatherman och Skjelsbeak är enligt Clark de två ledande forskarna inom ämnet, där båda har liknande utgångspunkter i sin forskning där de sätter sociala konstruktioner i fokus för att förklara våldtäkt i krig. I teoriavsnittet redogjorde jag för Skjelsbeak samt hennes teori om att våldtäkt mot män enbart kan förstås utifrån ett social-konstruktivistiskt perspektiv. Den tidigare forskningen gällande våldtäkt i krig utesluter ofta män som offer. I Régine Michelle Jean-Charles bibliografi "Conflict Bodies" beskriver författaren att hon själv i sitt verk främst utgår från sexuellt våld och våldtäkt mot kvinnor och flickor men att hon är medveten om att män och pojkar utsätts för samma brott.⁵¹ Många forskare nämner att de är medvetna om att det förekommer sexuellt våld i krig mot män och pojkar också men att de väljer att fokusera på "male-on-female rape". Clark menar att det inte är så att det saknas statistisk gällande våldtäkt mot män, hon argumenterar vidare att det enligt statistiken visar att de senaste 10 åren så har våldtäkt mot män och pojkar existerat i 25 länder världen över.⁵² Hon anser att den existerande akademiska litteraturen har ett överväldigande fokus riktat mot kvinnor som blivit offer för våldtäkt. Män som har fallit offer för våldtäkt stängs ofta ut från samhället och feminiseras eftersom de inte passar in i den socialt konstruerade bilden av det heterosexuella idealet som råder.⁵³ Det som är kontroversiellt är att män som har blivit våldtagna anses vara avmaskuliniserad till skillnad från deras förövare som anses vara mer maskulin.⁵⁴

3.1 Våldtäkt under Bosnienkriget

Kriget i BiH präglades utav tortyr, folkmord, etnisk rensning och massvåldtäkter. Detta öppnade upp en möjlighet att forska mer på fenomenet våldtäkt i krig något som tidigare hade existerat

---

⁵¹ Jean-Charles, Régine Michelle., Conflict bodies: the politics of rape representation in the francophone imaginary, Ohio State University Press, Columbus, 2014, s. 264

⁵² Clark, JN., 2014 s. 463

⁵³ Ibid s. 465

⁵⁴ Ibid s. 467

men inte diskuterats eller uppmärksammats på samma sätt.⁵⁵ Journalisten Roy Gutman som under Bosnienkriget jobbade för tidningen ”Newsday”, var den första journalist som rapporterade om massvåldtäkter mot kvinnor i BiH under början av konflikten.⁵⁶ Våldtäkterna var organiserade, systematiska och omfattande då offren våldtogs i läger, koncentrationsläger och i enskilda hus som gjorde om till bordeller.⁵⁷ Ett exempel på detta är ”Karamanova kuca” (Karamans hus) som är lokaliserad i Foča, dit både civila och soldater kom för att våldta kvinnor samt flickor som inte var äldre än 12 år.⁵⁸ Förutom våldtäkt, sexuellt utnyttjande och sexuellt slaveri var kvinnorna och flickorna tvungna att göra i ordning för soldaterna, tvätta deras uniformer och laga dem mat.⁵⁹

De kvinnor som hölls fångna och användes som sexslavar i enskilda hus och bordeller var ofta de som de slutade värst för eftersom många av dem blev dödade. Till skillnad från de som var i koncentrationsläger där de flesta blev utbytta till andra läger.⁶⁰

Forskare som tidigare studerat våldtäkter i Bosnienkriget har argumenterat för att våldtäkterna användes som ett vapen och var en krigsstrategi.⁶¹ Beverly Allen argumenterar i sitt verk ”Rape Warfare” att våldtäkterna i BiH var av folkmordsinslag då hon menar att soldaterna våldtog kvinnorna av den anledningen att kvinnorna kunde få barn och reproducera förövarns etnicitet.⁶² Beverly Allen forskning har producerat ett resultat som omfattar påtvingad graviditet som en av de stora faktorerna till att våldtäkt i krig förekommer, speciellt i BiH med serbernas krigspolicy.⁶³ Allen menar att detta är något som Brownmiller inte lyckats fånga upp i sin forskning kring våldtäkt i krig.

Trots att många kvinnor har kommit ut med sina skräckfyllda historier om våldtäktsläger och deras år som sexslavar har rättvisan inte skipats och många kvinnor i BiH väntar fortfarande på

---

⁵⁵ Skjelsbeak, Inger, “Victim and Survivor: Narrated Social Identities of Woman Who Experienced Rape During the War in Bosnia-Herzegovina” 2006, s. 373

⁵⁶ Vranić, Seada, *Breaking the wall of silence: the voices of raped Bosnia*, Izdanja Antibarbarus, Zagreb, 1996, s. 234

⁵⁷ Skjelsbeak, 2006, s. 374

⁵⁸ Court of Bosnia-Herzegovina, Prosecutor vs. STANKOVIĆ, Case No.X-KR-05/70, Verdict page, 8

⁵⁹ Court of Bosnia-Herzegovina, Prosecutor v. SAMARDŽIĆ, Number: (X-KR- 05/49), Verdict page. 17

⁶⁰ Vranic, 1996, s. 191

⁶¹ Allen, Beverly, “Rape Warfare: The Hidden Genocide in Bosnia-Herzegovina and Croatia.” University of Minnesota Press. 1996, s. 89

⁶² Allen, 1996, s. 77

⁶³ Allen, 1996, s. 77

upprättelse enligt Amnesty International.⁶⁴ Förutom att kvinnorna saknar medicinsk, ekonomisk och psykologisk hjälp får de i vissa fall se förövarna öga mot öga i sina hemstäder, eftersom rättvisan inte gjort det den ska under de senaste 20 åren, skriver Amnesty den 29 mars 2012.⁶⁵

3.2 Våldtäkter mot män och pojkar

Hur många män som föll offer för våldtäkt under Bosnienkriget är fortfarande okänt. Anledningen till detta enligt Impunity Watch är att diskursen kring män som blivit utsatta för våldtäkter är ännu mer tabubelagt än vad det är gällande kvinnor som blivit utsatta för samma brott.⁶⁶ Enligt föreningen för före detta fångar i koncentrationsläger i BiH uppskattas siffran på våldtagna män och pojkar att vara runt 3 000. Dock tvivlar NGOs på detta då många män har mycket svårt att prata om det och vägrar säga ett ord om vad som hände i koncentrationslägren, även för läkare och NGOs.⁶⁷

Dubravka Žarkov skriver i ”The body of war” att det sker en förnekelse från olika håll i samhället gällande våldtäkt mot män i forna Jugoslavien. Hon menar att detta bottnar i det faktum att våldtäkt mot män inte förväntas hända eftersom det inte förväntas utifrån sociala normer och idealbilden utav maskulinitet.⁶⁸ Rapporten som skrivits utav Impunity Watch observerade några antal män som fallit offer för våldtäkt/sexuellt våld och som var redo att vittna inför domstolen i Haag, men detta endast efter att dem hade flyttat till Australien. Rapporten visar att många män inte kunde tala öppet om det som hade hänt dem om de fysiskt var närvarande i BiH. Eftersom det bosniska samhället till stor utsträckning hindrar män att tala om våldtäkterna och det sexuella våldet de utsattes för. Samhället talar om dessa män som ”fega” eftersom de flydde från eländet och för att de inte stod upp som riktiga hjältar och slogs för sitt fosterland.⁶⁹

Zarkov inleder stycket om sexuellt våld mot män i ”The body of War” med att skriva att det kan kännas underligt att prata om sexuellt våld och våldtäkter mot män i ett krig där våldtäkter mot kvinnor var en krigsstrategi, dock påpekar hon att tystnad om våldtäkt mot män inte ger en sann

---

⁶⁴ Amnesty International “*Still No Justice for Woman Survivors of Wartime Rape in Bosnia and Herzegovina.*” 2012

⁶⁵ Amnesty International, 2010

⁶⁶ Impunity watch, Research Report; “War victims and gender-sensitive truth, justice, reparations and non-recurrence in Bosnia and Herzegovina”, 2011, s. 22

⁶⁷ Impunity Watch, 2011, s. 22

⁶⁸ Žarkov, Dubravka, *The body of war: media, ethnicity, and gender in the break-up of Yugoslavia*, Duke University Press, Durham, 2007, s. 162

⁶⁹ Impunity Watch, 2011, s. 22-26

bild utav händelserna under konflikten i Bosnien, Serbien och Kroatien.⁷⁰ Männerna blev slagna på sina könsorgan, tvingades att ta av sig kläderna och utföra sexuella akter på soldaterna samt på de andra fångarna i koncentrationslägren. De blev i många fall kastrerade och förnedrade.⁷¹

Intersektionaliteten mellan rollen som en mans kropp ska fylla, etnicitet, maskulinitet och heterosexuella normer är en viktig aspekt i reproduceringen av tystnaden gällande män som offer för våldtäkt, och därför kommer vi enligt Žarkov aldrig att få en korrekt siffra på hur många män som våldtogs på Balkan under konflikten på 1990 talet.⁷²

Det är väldigt få rättsfall i BiH som talar om sexuellt våld mot män och ännu färre som nämner ordet våldtäkt.⁷³ Redan 1995 konstaterade en läkare från Croatian Medical Centar vid namnet Dr. Mladen Loncar att det i Kroatien och Bosnien våldtogs upp till 5.000 män.⁷⁴ Siffrorna på våldtäktsoffren kommer främst från läkarjournaler och från vittnesutsagor, dock sker mäns utsagor sällan i en rättsal utan i många fall har de berättat för en journalist eller en annan okänd person som lovat att inte avslöja dennes identitet.⁷⁵ Enligt Dubravka Žarkov är det väldigt få som är insatta i den här problematiken gällande våldtäkt i krig, specifikt Balkan som varken talar om eller gör en analys av män som våldtäkts offer.⁷⁶ Seada Vranić började med att göra intervjuer med våldtäktsoffer redan i början av kriget i Zagreb och efteråt skrev hon en bok om detta där många utsagor finns med. Boken heter "The breaking wall of Silence: the voices of raped" och omfattar intervjuer och analyser. Vranićs forskning kring våldtäktsoffer visade att av de 202 individer hon hade intervjuat så var 175 av dem kvinnor/flickor som hade blivit våldtagna och 27 av dem var män/pojkar som hade utsatts för sexuellt våld där de flesta hon intervjuade upplevde sexuellt våld i serbiska koncentrationsläger.⁷⁷ Seada Vranić gjorde även intervjuer med psykologer och läkare under 1996 i både Bosnien och Kroatien där hon ställde frågor om våldtäkt. Frågorna var en del av hennes forskning kring ämnet och det lades mycket stort fokus på "vilka förövarna var" och "varför kvinnor våldtas".⁷⁸ Ett av vittnena i hennes bok är en man som kallas för "Faruk" och är från Oborci, en by som ligger centralt i BiH ungefär en mil från

---

⁷⁰ Žarkov, 2007, s. 155

⁷¹ War Crimes in Bosnia-Herzegovina, Vol. II. Helsinki Watch, 1996, s. 23

⁷² Žarkov, 2007, s. 156-157

⁷³ Organization for Security and Co-operation in Europe. Mission to Bosnia and Herzegovina, Combating Impunity for Conflict-related Sexual Violence in Bosnia and Herzegovina. Progress and Challenges, 2014

⁷⁴ Vranić, 1996, s. 244

⁷⁵ Vranić, 1996, s. 63

⁷⁶ Žarkov, 2007, s. SKRIV SIDA

⁷⁷ Vranić, 1996, s. 291

⁷⁸ ibid s. 236

Donji Vakuf. I denna intervju är ”Faruk” mycket motvillig till en början då han vägrar både att bli inspelad och att Vranić skall göra anteckningar. Detta då han är mycket rädd att hon ska råka avslöja en detalj som i sin tur kan avslöja ”Faruks” identitet. Seada Vranić skriver inledningsvis att Faruk var ett ”ovanligt offer” för våldtäkt, inte enbart för att han var man, utan för att han såg väldigt manlig ut. Författaren beskriver sedan hans utseende och tillägger att han ser ut som en fotboll eller basketspelare. ”Faruk” blev våldtagen oralt, analt och beordrad till att våldta ett får. Eftersom han vägrade så förde gärningsmännen in ett föremål som likade en stolpe men var gjort av trä i hans anal efter det slog de honom medvetslös och lämnade föremålet i honom.⁷⁹ I hans utsaga förklarar ”Faruk” att mannen som våldtog honom sa åt honom att snabbt ta på sig sina kläder, detta för att de andra två soldaterna inte var närvarande för stunden, det står att ”Faruk” antog att förövaren skämdes för att ha haft samlag med en annan man.⁸⁰ ”Faruk” beskriver att han efter det upplevde att han inte kände igen sig själv, han kom att bli någon som han själv inte kände, älskade eller respekterade.⁸¹

Den tidigare forskningen ger olika svar på *varför* våldtäkt sker. Forskningen motsäger ofta varandra, då vissa feministiska teorier menar att våldtäkt mot kvinnor sker eftersom män har svårt att syra sin lust och eftersom kvinnohatet dominerar hos män.⁸² Forskare inom det feministiska fältet som engagerade sig i frågan om våldtäkter i BiH under kriget menade att fenomenet inte var nytt, detta var bara ytterligare en mass-manifestation av den manliga aggressiva naturen som riktades mot kvinnor och deras kvinnliga identitet.⁸³ Detta ger således en mycket felaktig bild av våldtäkt i krig då män också faller offer, vilket andra forskare förklarar på ett annat sätt. Enligt Ivan Siber sker våldtäkt i krig inte utifrån sexuell drift, det är mer ett sätt för en man att dominera sitt offer, då han känner sig mäktigare och manligare, inte bara i förhållande till sitt offer utan i förhållande till andra män (som inte begår handlingen)⁸⁴ Som jag nämnt tidigare skriver Susan Brownmiller i sitt verk ”Against our will: men, woman and rape” att män våldtar för att utöva makt över det feminina.⁸⁵ Men Allen menar att det är viktigt att

---

⁷⁹ Vranić, 1996, s. 71

⁸⁰ Ibid

⁸¹ Ibid, s, 74

⁸² ibid, s. 236

⁸³ Vranić, 1996 s, 236

⁸⁴ Ibid s, 315

⁸⁵ Brownmiller, 1975, s. 5

förstå att feminiseringen av offret inte beror på offrets kön, män kunde också bli feminiserade genom sexuellt våld och våldtäkt.⁸⁶

Den tidigare forskningen lägger stort fokus på vem som utför våldsbrottet. I några av forskarnas bibliografier diskuteras serbernas plan att etniskt rensa ut bosniakerna genom att eliminera männen och påtvinga graviditet på kvinnorna så de i sin tur kan föda ”små cetniks”⁸⁷ I Seada Vranićs forskning och intervjuer går det att se ett mönster som följer den skapade bilden av att de som våldtog var serber och de våldtagna var bosniska kvinnor, icke desto mindre bärs detta upp i de intervjuer hon har gjort med 202 offer för våldtäkt.⁸⁸ Av de 202 våldtäktsoffer Seada Vranić intervjuade var 27 av dem män, av de var 92,6% bosniaker och 7,4% bosniekroater.⁸⁹ Hon skriver dock att det är viktigt att ställa sig frågan om detta verkligen är vår verklighet och om de tysta våldtäktsoffren som fortfarande står i skuggan är serbiska kvinnor i majoritet, våldtagna av bosniaker och kroater. Men det är inget hon kan svara på skriver hon. Hon argumenterar för att hon bara kan uttala sig utifrån det resultat hennes egna forskning hade producerat.⁹⁰ Allen Beverly, Seada Vranić, Inger Skjelsbek och NGOs beskriver massvåldtäkterna i BiH som systematiska där etniskrensning var i syfte. Förutom att de våldtagna kvinnorna skulle producera ”fiendens barn” så var syftet att de våldtagna männen och kvinnorna, pojkarna och flickorna skulle skrämmas till den grad att de aldrig skulle vilja återvända hem.⁹¹

Murat Tahirović är ordförande för förbundet för före detta fångar i koncentrationsläger i BiH. Han har skrivit en kort rapport i samband med att boken ”Molila sam da me ubiju”* skulle publiceras. Det är en bok sammansatt av främst kvinnors berättelser om våldtäkter som de utsatts för. Tahirović skriver i rapporten om våldtäkt och sexuellt våld i koncentrationsläger runt om i BiH.⁹² Detta förbund har 55.000 medlemmar och många av dem har berättat om sina erfarenheter under kriget i BiH och i koncentrationslägren. I denna rapport skriver han bland annat att det främst var kvinnor och barn som våldtogs i koncentrationslägren, men att det förekom många

---

⁸⁶ Allen, 1996, s. 90-91

⁸⁷ Ibid , s. 265 [Ordet cetnik innebär serbisk soldat, oftast väldigt extrem i sina krigshandlingar]

⁸⁸ Ibid s. 251

⁸⁹ Ibid

⁹⁰ Ibid s. 238

⁹¹ Vranić, 1996, s. 195

* Egen översättning. ”Jag bad dem att döda mig”

⁹² Tahirović Murat, ”Logori za Silovanja u Bosni I Hercegovini” s. hämtad : http://www.zzi.at/files/tahirovic_molila_sam.pdf

brott mot män och pojkar också. I många fall utsattes de för våldtäkt och sedan fick de sina könsorgan avskurna.⁹³

Žena-žrtva rata är en icke-statlig organisation i Sarajevo som arbetar med att erbjuda stöd till våldtäktsoffer och enligt dem så erhåller deras databas minst 220 utsagor från män runt om i BiH som våldtogs och/eller utsattes för sexuellt våld under kriget.⁹⁴ Mycket pekar alltså på att det förekom våldtäkter mot både kvinnor som män, men i läsningen av tidigare forskning kring våldtäkt i krig, speciellt gällande män som offer, upplevde jag att det saknades en hel del information. Det nämns enstaka gånger i litteratur om våldtäkt i Bosnienkriget, att det förekom mot män men ingen vidare analys eller forskning. Med tanke på att den främsta forskningen inte tar upp män som fallit offer för våldtäkt och sexuellt våld anser jag att det är viktigt att försöka undersöka vad det finns för skillnad mellan sexuellt våld/ våldtäkt mot kvinnor och män.

---

⁹³ Tahirovic Murat, "Logori za Silovanja u Bosni I Hercegovini" s. hämtad via länk : http://www.zzi.at/files/tahirovic_molila_sam.pdf

⁹⁴ Clark, JN., 2014, s. 469

4. Intervju med BIRN och TRIAL

För att få en djupare förståelse för kontexten och diskursen som fångar upp våldtäkt mot män och pojkar har jag valt att komplettera innehållsanalysen av rättsfallen med intervjuer som gjorts med två organisationer (BIRN och TRIAL) som arbetar med problematiken och är lokaliserade i BiH.⁹⁵ Ett av de större problem som de formulerar är stigmatiseringen av män och pojkar som offer för våldtäkt. Detta har bland annat BIRN uppmärksammat genom deras film ”The silent scream” där temat är våldtäkt under krig och i filmen är en man vittne till våldtäkt. Han berättar om sina upplevelser och den reaktionen han bemöts utav. Talespersonerna för organisationerna är båda väldigt överens om att Bosnien är ett patriarkalt samhälle där våldtäktsoffren än idag har svårt att tala högt om det som de utsattes för. BIRN anser att problemet ligger i den skam-etikett som klustrats på på offren av samhälle och familj. Vidare beskriver Erna Mackić, talesperson för BIRN att de som har fallit offer för våldtäkt och berättar det, ofta blir utstötta av sina familjer och därmed får de inget stöd som motiverar dem att fortsätta prata om upplevelserna. TRIALs talesperson Armela Ramić anser att många NGOS jobbar så gott de kan med att utbilda och informera om de våldtäktsbrott som skedde i BiH under kriget men trots detta menar hon att brottsakten än idag är mycket stigmatiserad, speciellt när det kommer till män som fallit offer.

När det kommer till den juridiska aspekten tycker BIRN att det inte finns en större skillnad på hur den bosniska statsdomstolen arbetar med män och kvinnor som fallit offer för sexuellt våld och våldtäkt. Den största skillnaden i juridisk mening anser BIRN är att det är mycket fler kvinnor i relation till män som vågar berätta. Fram tills idag har få män valt att komma ut med deras upplevelser offentligt. Männerna har en tendens att vittna oftare (nästan alltid) bakom stängda dörrar och med dold identitet och de kräver fullt vittnesskyddsprogram under rättsprocessen.

Organisationerna har gemensamt tycke gällande diskussionen om våldtäkt och sexuellt våld i krig i det Bosniska samhället. Båda menar att ämnet har blivit mer diskuterat de senaste åren och BIRN tackar i detta fall Angelina Jolie som har gjort en film vid namn ”In land of blood and honey” och filmen har blivit internationellt känd. De tackar även Storbritanniens regering för deras hjälp, främst genom att lyfta upp temat föra en debatt om ämnet inom den civila sektorn.

---

⁹⁵ Se bilaga 2

Dock anser BIRN att det finns en avsaknad av vilja att diskutera och informera mer från den bosniska regeringens sida. TRIAL menar att ämnet är aktuellt och tar plats men att det krävs mer utrymme för diskussion.

I de intervjufrågor jag ställde öppnade jag upp för en diskussion gällande statens ansvarstagande för offren där BIRN ansåg att BiH inte tar det ansvar som de bör göra. Enligt Erna Mackic så har BiH ett ansvar att tilldela krigsoffer rehabilitering, en rehabilitering som de har rätt till enligt alla europeiska konventioner. Problemet ligger i att krigsoffer, som även omfattar offer för våldtäkt och sexuellt våld, måste kunna bevisa detta och det krävs två vittnen till brottet och även en medicinsk rapport, vilket många av offren saknar. På grund av detta erkänns inte många offer för våldtäkt och sexuellt våld som krigsoffer och får därför inte tillgång till den kompenserings som egentligen ska täcka deras medicinska behov. Båda organisationerna menar att processen för att offer ska kunna få kompensation är allt för utdragen och även otillräcklig. Detta menar TRIAL är ett resultat av en ojämn rättspraxis då federationen BiH och den andra entiteten, Republika Srpska, inte vill samarbeta med varandra.

Rätten till ett erkännande som offer av staten och rätten till kompensationen menar båda organisationerna är det största problemet som offer för våldtäkt och sexuellt våld idag upplever. Många av dem som föll offer för sexuellt våld och våldtäkt under Bosnienkriget är idag mycket fattiga. De är psykisk och fysiskt ostabila och saknar arbete och därav pengar de är i behov av för att komma åt den medicin de är i stort behov utav.

5. Innehållsanalys av rättsfall

I detta avsnitt kommer jag att redogöra för min analys av de rättsfall jag tidigare har valt ut. Jag kommer att redogöra rättsfall för rättsfall där jag introducerar fallen med bakgrundsfakta, det vill säga vilka åtalspunkter som är relevanta för min undersökning och om den åtalade har friats eller fällts. Därpå beskriver jag vad domarna innehåller i avseende till min valda tematik. För att undersöka eventuella skillnader i rättsfallen där våldtäkt/sexuellt våld var riktat mot män valdes fyra fall ut som omfattade män respektive fyra som omfattade kvinnor som offer för brottet. Detta för att undersöka eventuella likheter och olikheter. De första fyra rättsfallen berör män som offer för sexuellt våld, utnyttjande eller våldtäkt och de följande fyra rättsfallen är domar där brottet skedde mot kvinnor.

5.1 Rättsfall 1: Zijad Kurtović

I södra Bosnien i närheten av Mostar höll bl.a. Zijad Kurtović bosniekroater i fångenskap i en romerskkatolsk kyrka vid namn ”Svih Sveti”. I kyrkan fick de utstå kränkningar av olika slag, bland annat rev Kurtović ut sidor från bibeln och tvingande fångarna att äta dessa.⁹⁶ Förutom fysiskt och psykiskt våld omfattar även detta rättsfall mot Zijad Kurtović element av sexuellt våld, då Kurtović tvingade vittne A och B att utföra oralsex på varandra. I vittnesutsagor beskriver vittnena till brottet att Zijad Kurtović beordrade vittne A att vittne B skulle föra in hans penis i sin mun, under tiden stod Kurtović och ytterligare två män och iakttog akten och skrattade. Vittne B beskriver att han minns händelsen och att det inte varade länge men att han kände sig katastrofalt rädd och att det var den största förnedringen som existerade.⁹⁷ Offren för brottet beskriver en känsla av skam och vittnena som såg händelserna har mycket svårt att prata om det, och undviker ord som är beskrivande. Domen förklarar också att domstolen beslutade att stänga ute allmänheten från rättegångssalen på grund av de två vittnen för sexuellt våld.⁹⁸ Det står specifikt att domstolen hade i åtanke vittne A och B och det trauma de lever med idag. Det står även att domstolens medlemmar är medvetna om risken för vittnen som blev utsatta för

---

⁹⁶ State Court of Bosnia-Herzegovina, Prosecutor vs. KURTOVIC, Case No. X-KR-06/299, 30 April 2008 s. 14

⁹⁷ Prosecutor vs. KURTOVIC, Case No. X-KR-06/299, s. 45

⁹⁸ ibid, s. 12

sexuellt våld, och den påverkan det har på både deras intima och personliga liv, men även på deras familjer.⁹⁹

Zijad Kurtović åtalades och fälldes för bland annat sexuellt våld utifrån artikel 173 c) e) f) i BiHs brottslag som beskriver krigsbrott mot civila och i punkt c beskrivs handlingarna som omänskliga och kränkande mot kroppslig integritet och hälsa. I paragraf e) beskrivs det på liknande sätt som i artikel 172 g) där våldtäkt och sexuellt våld nämns.

Zijad Kurtović åtalas och döms alltså för något som inte specifikt står i domen. Domen är 54 sidor lång och ordet våldtäkt dyker upp i domen en gång och det är när definitionen av våldtäkt nämns, och sexuellt våld nämns också enbart en gång, detta sker när domstolen beskriver skyddsprogrammet för vittnena, där man specifikt vill skydda offren för sexuellt våld och tvång. ”Oralt sex” nämns sex gånger i domen.

5.2 Rättsfall 2: Rade Veselinović

Ett annat rättsfall som omfattar sexuellt våld/våldtäkt mot män är Rade Veselinovicfallet. I domen beskrivs hur Rade och andra som ingick i VRS (Vojska Republike Srpske -Republika Srpskas armé) höll icke-serbiska civila från Hadžići fångna i en sportshall.¹⁰⁰

Under första åtalpunkten beskrivs det att Rade Veselinović tillsammans med andra var fysiskt våldsamma mot de som hölls fångna. Det beskrivs på sidan två i domen under första åtalpunkten att den åtalade var ansvarig för att han själv med andra först och främst använde våld mot fångarna och ”beordrat fångarna av manligt kön att ofreda varandra” (egen översättning)* Flera vittnesutsagor beskriver hur flera från den paramilitära styrkan kom till sporthallen där de fysiskt, verbalt och sexuellt misshandlade de civila fångarna.¹⁰¹ Den åtalade erkänner att han i början på maj 1992 höll icke-serbiska civila invånare från Hadžići fångna i den lokala sporthallen där han bland annat deltog och inte stoppade det fysiska våldet mot de civila och att de beordrat att fångarna mellan sig skulle ofreda varandra.

---

⁹⁹ Prosecutor vs. KURTOVIC, Case No. X-KR-06/299, s. 12

*[Bludnje radnje] har jag översatt som ofredande. Enligt google-translate så betyder det våldtäktsförsök, men inget tyder på att domen ville använda sig utav benämningen våldtäkt eller sexuellt våld.

¹⁰⁰ State Court of Bosnia-Herzegovina, Prosecutor vs. VESELINOVIC, Case No. X-KR-05/46, 30 juli 2009 s.10

¹⁰¹ Prosecutor vs. VESELINOVIC, Case No. X-KR-05/46, s.10

De beskrivande akterna åtalade Veselinović för brott mot mänskligheten utifrån artikel 172 bland annat paragraf f) som är tortyr.¹⁰² Han varken åtalades eller fälldes för sexuellt våld/våldtäkt utifrån artikel 172 g) som definierar brottet. Sexuellt våld nämns en gång och det är i förhållande till att domen beskriver att flera vittnen gett utsagor om bland annat verbalt, fysiskt och sexuellt våld/misshandel. Begreppet våldtäkt förekommer inte en enda gång i rättsfallet.

5.3 Rättsfall 3: Sretan Lazarević et al.

Sretan Lazarević åtalades men friades för sexuellt våld/våldtäkt i krig då han enligt domen utsatte civila för grymheter i Zvornik, en stad i nordöstra Bosnien.¹⁰³ Enligt domen hade Lazarević med andra hållit civila fångna och tvingat dem till att ha oralt sex med varandra.¹⁰⁴ Vittne R.S var en av dem som Lazarević och andra tvingade till oralt sex med en man av okänd identitet.¹⁰⁵ Denna händelse beskrivs i domen på fyra olika ställen bland annat av vittnen som såg händelsen. Domen innehåller ingen specifikt beskrivning av omständigheterna eller akten i sig. Lazarević åtalades på grund av detta för krigsbrott mot civil (artikel 173) som omfattar bland annat omänskliga akter och tortyr men frikändes.¹⁰⁶ I detta rättsfall nämns inte våldtäkt, sexuellt våld nämns fyra gånger.

5.4 Rättsfall 4: Zeljko Mejakić et al.

Rättsfallet Mejakić et al omfattar åtal mot tre krigsförbrytare vid namn Zeljko Mejakić, Momčilo Gruban och Duško Knežević. Samtliga är åtalade och fällda utifrån artikel 172 paragraf g), där sexuellt våld/våldtäkt definieras.¹⁰⁷ Duško Knežević var verksam i koncentrationslägret Keraterm. Domen beskriver att han hade ansvar för vad som skedde i lägret där han själv befann sig flera gånger, och där han utsatte fångarna för fysiskt, psykiskt och sexuellt våld som även

---

¹⁰² Prosecutor vs. VESELINOVIC, Case No. X-KR-05/46, s.10

¹⁰³ State Court of Bosnia-Herzegovina, Prosecutor vs. LAZAREVIĆ et al. Case No. X-KR-06/243 29 september 2008

¹⁰⁴ Prosecutor vs. LAZAREVIĆ et al. Case No. X-KR-06/243 s. 3

¹⁰⁵ Ibid

¹⁰⁶ Ibid s. 64-66 brottshandlingen beskrivs igen och därefter beskrivs punkterna som Lazarević frikändes för, detta var ett av dem.

¹⁰⁷ State Court of Bosnia-Herzegovina, Prosecutor vs. MEJAKIĆ et al. Case No. X-KR-06/200 30 maj 2008. s. 2&5&8

ledde till dödsfall.¹⁰⁸ De tre åtalade var alla aktiva i koncentrationslägret Omarska där de enligt domen utsatte de civila fångarna från Prijedor och byar runt om kring för bland annat sexuellt våld.¹⁰⁹ I Omarska och Keraterm var det i regel män och till koncentrationslägret Trnopolje fördes kvinnorna, med några få undantag.¹¹⁰ Domen beskriver att det i Trnopolje skedde flest våldtäkter eftersom det var där kvinnorna befann sig.¹¹¹ Vittne vid benämningen k017 var väldigt detaljerad i sina vittnesutsagor, han beskrev hur en fånge i lägret tvingades till att bita av en annan fånges testiklar, vilket ledde till att mannen avled av skador och förblödning.¹¹²

Trots att det specifikt står att det var främst män i Omarska koncentrationsläger så står det på sidan 121 att det förekom våldtäkter i lägret.¹¹³ Dock är de vittnen, som vittnar om våldtäkt och sexuellt våld, alla kvinnor. (*Svjedokinja, svjedokinje.*) *Svjedok* betyder på bosniska vittne/vittnet och *svjedokinja* är ett kvinnligt vittne, *svjedokinje* är flera kvinnliga vittnen.*¹¹⁴

I början av domen beskrivs åtalpunkterna där de tre åtalade ställs till svars för att bland annat ha utsatt och/eller inte försökt sätta stopp för våldtäkter och sexuellt våld utifrån artikel 172 paragraf g. I rättsfallet dyker det bara upp kvinnliga vittnen för våldtäkt och sexuellt våld mot bland annat (kvinnliga)vittnen (*svjedokinja*) K040, K018& K027.¹¹⁵ Beskrivningen av akten som utfördes mot dessa kvinnor är väldigt detaljerade och fångar upp hur våldtäktsförsöket, våldtäkten och det sexuella våldet tog form. Exempel på detta är ett av K027s upplevelser där en man tagit tag i hennes bröst och därefter hennes bakdel, samtidigt som han satte sin andra hand mellan hennes ben och försökte klä av henne för att sedan våldta henne, dock avstod han från försöket när han insåg att K027 hade mens.¹¹⁶ Det framkommer att Duško Tadić tvingade en fånge att bita av en annan mans testiklar, men det nämns inte senare som sexuellt våld eller våldtäkt, händelsen nämns bara två gånger i beskrivande form, det står inget om att Duško Tadić åtalats eller dömts i förhållande till detta. Rättsfallet är omfattande och domen är 218 sidor lång. Ordet våldtäkt förekommer 32 gånger i domen, sexuellt våld benämns sex gånger i domen och begreppet sexuella övergrepp förekommer nio gånger i domen.

---

¹⁰⁸ Prosecutor vs. MEJAKIĆ et al. Case No. X-KR-06/200 s. 11

¹⁰⁹ Ibid s. 13

¹¹⁰ Ibid s. 42-43

¹¹¹ Ibid s. 53

¹¹² Ibid s. 100

¹¹³ Ibid s. 121

¹¹⁴ Egen översättning.

¹¹⁵ Prosecutor vs. MEJAKIĆ et al. Case No. X-KR-06/200 s.121, 98

¹¹⁶ Ibid s. 122

Rättsfallet beskriver inte sexuellt våld, sexuella övergrepp eller våldtäkt mot män /pojkar i domen. De samtliga fälldes för våldtäkt/sexuellt våld i krig utifrån artikel 172 paragraf g.

5.5 Rättsfall 5: Radovan Stanković

I inledningskapitlet nämndes vissa städer där det sexuella våldet och våldtäkterna var mest förekommande och i sin utformning väldigt brutala. Foča är en av de städerna och i detta fall åtalades och dömdes krigsförbrytaren till 16 år fängelse för bland annat ha våldtagit kvinnor och flickor (som då var 12 år gamla) i Karamans hus. Huset benämndes som bordell av de åtalade och ansvariga för det som hände där.¹¹⁷ Vad Stanković gjorde med de minderåriga flickorna står väl utförligt och benämns som sexuellt våld som skedde oralt, analt och vaginalt. Omständigheterna beskrivs också i domen och miljön där offret och förövaren befann sig i.¹¹⁸ Domen innehåller många vittnesutsagor från kvinnor som både själva var offer och som bevittnade sexuellt våld och våldtäkt mot andra kvinnor. Rättsfallet beskrivs i en dom på 45 sidor där begreppet våldtäkt förekommer 91 gånger, sexuellt våld/utnyttjande nämns tio gånger och ordet samlag står med i domen 17 gånger oftast i kombination med ordet tvång.

5.6 Rättsfall 6: Marko Radić et al.

Marko Radić, Dragan Sunjić, Damir Brekalo och Mirko Vracević är de åtalade som detta rättsfall behandlar. De var verksamma i Hercegovina i en stad i närheten av Mostar som heter Vojno. Mostar var både innan och är idag en stad som är uppdelad mellan bosniaker och bosniakroater. I området fanns det ett koncentrationsläger vid namn Heliodrom, dock höll de åtalade sina fångar i ett hus och i en källare där de utsatte de civila fångarna för bland annat sexuellt våld.¹¹⁹

Olika böjningar av termen våldtäkt förekommer 480 gånger i denna dom och sexuellt våld/utnyttjande förekommer 170 gånger. Det här rättsfallet är omfattande och beskriver hur Marko Radić med andra utfört våldtäkter och sexuellt utnyttjat kvinnor och flickor. Även denna dom är mycket omfattande och beskriver våldtäkterna och offrens ålder samt etnicitet.¹²⁰ Som

---

¹¹⁷ State Court of Bosnia-Herzegovina. Prosecutor vs. STANKOVIĆ, Case No. X-KR-05/70, 14 november, 2006 s. s

¹¹⁸ Prosecutor vs. STANKOVIĆ, Case No. X-KR05/70,

¹¹⁹ State Court of Bosnia-Herzegovina, Prosecutor vs. RADIĆ, Case No. X-KR-05/139, 20 februari 2009

¹²⁰ Prosecutor vs. RADIĆ et al. Case No. X-KR-05/139 s. 7

tidigare framkommer ordet våldtäkt frekvent och i vissa fall utan att beskriva på vilket sätt offret våldtogs.¹²¹ Samtliga förövare var både åtalade och dömda för våldtäkt och sexuellt våld utifrån artikel 172 paragraf g och fick 25, 21, 20 och 14 års fängelse.

5.7 Rättsfall 7: Cerim Novalić

Ännu ett fall där en militär från en av många militärgrupper aktiva i Bosnienkriget våldtog en civil är fallet med den åtalade Cerim Novalić. Tillsammans med sin kollega i militärkläder besökte dem en kroatisk familj, där de tvingade ner hela familjen till källaren förutom en kvinna som Novalić förde med sig till ett rum.¹²² I domen står det att han beordrade henne att klä av sig men hon vägrade. Det står att han då efter hennes vägrande slet av henne kläderna och våldtog henne för att sedan med sin kollega lämna huset. Han fälldes till sju års fängelse med artikel 173 e som belägg där sexuellt våld och våldtäkt beskrivs som ett krigsbrott mot civila.¹²³ I detta fall förekommer begreppet våldtäkt 128 gånger och sexuellt våld/utnyttjande förekommer två gånger i domen.

5.8 Rättsfall 8: Radmilo Vuković

Den här domen beskriver rättsfallet gällande Radmilo Vuković, även han utnyttjade kvinnor och tvingade dem till samlag i Foča. Domen innehåller beskrivning av hur Vuković våldtog en kvinna i en lägenhet och sedan tvingade henne att alltid bemöta hans önskningar när han ringde och bad henne att komma till samma lägenhet. I domen står det att detta hände flera gånger och det står även att en av dessa våldtäkter ledde till att hon blev gravid och födde en son den 20 februari 1993 på ett sjukhus i Goražde.¹²⁴ Innehållet i domen lägger störst fokus på våldtäkterna som Vuković utsatte offer A för. Rättsfallet omfattar även vittnesutsagor till den åtalades fördel där de påstod att den åtalade och vittne/offer A hade ett förhållande och därför behövde han

---

¹²¹ Prosecutor vs. RADIĆ et al. Case No. X-KR-05/139 s. 7

¹²² State Court of Bosnia-Herzegovina. Prosecutor vs. NOVALIĆ Case No. X-KR-09/847, 21 maj 2010 s. 2

¹²³ Prosecutor vs. NOVALIĆ Case No. X-KR-09/847

¹²⁴ State Court of Bosnia-Herzegovina. Prosecutor vs. VUKOVIĆ Case No: X-KR-06/217 16 april 2007 s. 1-3

heller inte använda sig utav tvång eller våld till att få ha sex med henne.¹²⁵ En del av domen diskuterar även barnet som vittne A födde, det står att hon redan från födseln avlagt sig allt ansvar för barnet och inte ville ha något med det att göra. Det står även att ett DNAtest har utförts på barnet, som i sin tur bevisat att den åtalade Vuković är den biologiska fader till barnet, vilket är något han inte sätter sig emot.¹²⁶ Det står även att domstolen inte tvivlar på vittnesmål från A gällande att hon blivit våldtagen men att de även tror på vittnena som vittnade att förövaren och vittne A innan kriget i Bosnien hade ett ”utomäktenskapligt” förhållande med varandra.¹²⁷ Innehållet i domen är omfattande, beskrivande och innehåller många utsagor från vittnen. Även i detta fall talas det om våldtäkt, specifikt 18 gånger förekommer begreppet i rättsfallet och begreppet sexuellt våld/utnyttjande förekommer endast en gång. De andra gångerna begreppet sexuellt förekommer är det i relation till en förklaring av deras intima förhållande som de enligt vittnen hade innan och under kriget.

---

¹²⁵ Prosecutor vs VUKOVIĆ Case No: X-KR-06/217, s. 5

¹²⁶ Ibid s. 10

¹²⁷ Ibid s. 13

6. Analys av innehåll utifrån feministisk teori

I de åtta rättsfallen jag analyserat med hjälp utav kvantitativ innehållsanalys och utifrån ett feministiskt perspektiv fann jag drastiska skillnader gällande innehåll i de rättsfall som omfattade kvinnor respektive män som offer för våldtäkt/sexuellt våld. I de rättsfallen som berörde män som offer för våldtäkt eller sexuellt våld benämns brottet aldrig som explicit våldtäkt. Utifrån ett feministiskt perspektiv och den specifika inriktningen på konstruktioner av genusidentiteter utifrån makt och dominans kan avsaknaden av termen våldtäkt förklaras, genom att koppla samman Tickners syn på genusidentiteter som förstärks under krigstid där synen på manligt och kvinnligt blir allt mer tydligt.¹²⁸ Javaid som också beskriver dessa genusidentiteter som sociala konstruktioner menar att de karaktäristiska drag som män präglas utav är just att de är starka, pålitliga, ogenomträngliga och heterosexuella.¹²⁹ Denna uppfattning har påvisat två resultat i analysen, först och främst utifrån uppfattningen att män är starka, ogenomträngliga och heterosexuella skapas en bild av vem som är ett legitimt offer för våldtäkt. Eftersom mannen präglas utav dessa drag utifrån sitt kön, är han alltså inte ett legitimt offer. Detta kan ses som en förklaring till varför domstolens medlemmar inte vill använda begreppen våldtäkt när offren är män, på samma sätt som begreppet används när den som utsatts för brottet är en kvinna. En annan problematik som kan förklaras utifrån Javaids beskrivning av de karaktäristiska dragen som män präglas utav är det faktum att de åtalade i alla rättsfallen som berörde män, själva inte utförde brottsakten utan tvingade ofta männen att mellan sig göra det. Detta kan förklaras genom att de åtalade hade en rädsla att framstå som homosexuella om de själva gav sig på männen eller tvingade männen att utföra exempelvis oralsex på dem själva. Innehållsanalysen av domarna visar att Lazarević, Veselinović, Kurtović och Mejakić tvingade fångarna att utföra sexuella akter med varandra men inga vittnesutsagor finns där det påvisas att de själva utförde akten istället för att beordra den.

I den tidigare forskningen finns det dock starka bevis på att det inte alltid varit så. I Seada Vranics intervju med ”Faruk” beskrivs att soldaten våldtog honom när han var ensam med

---

¹²⁸ Tickner, 1992, s. 7

¹²⁹ Javaid, 2014, s. 6

förövaren, men så fort andra var där så utförde han sexuell tortyr eller sexuellt våld och våldtäkt med andra föremål istället för med sitt egna organ.¹³⁰ Förövarna verkar alltså vara rädda för att andra ska betrakta dem som homosexuella om de utför akten men eftersom de strävar efter att dominera, väljer dem genom andra sexuella akter att förnedra och feminisera sina fiender. Dominans och makt står i centrum för förövarna och det är deras motivation att utföra brottet. Utifrån dessa teoretiska begrepp så kan vi förstå våldtäkt och sexuellt våld mot män i krig eftersom Tickner beskriver att det sker för att inte enbart feminisera fienden utan vad fienden representerar. I etniska konflikter betyder detta att offret blir feminiserat men även att offrets etnicitet, religionstillhörighet och nation feminiseras samtidigt som förövarens maskuliniseras.¹³¹ Detta kan bidra till en förklaring om varför män utsattes för sexuellt våld och våldtäkt i så pass stor skala som den tidigare forskningen har visat.

Mejakić et al.-fallet var mycket intressant att studera utifrån ett feministiskt perspektiv med makt/dominans i förhållande till genusidentiteter som central ingångspunkt eftersom fallet som öppnades upp i ICTY inledningsvis beskriver att de åtalade utförde sexuella övergrepp mot fångarna i de koncentrationsläger där de främst var män. I rättsfallet hittades dock bara ett vittne som beskriver att den åtalade hade beordrat en fånge att bita av en annan fånges testiklar.¹³² Den åtalade fälldes för sexuellt våld men med hänvisning till enbart ett antal *svedokinje* (som betyder kvinnliga vittnen) och inte till händelserna som vittne k017 beskrev. Även detta fall tyder på att problem existerar när det kommer till att prata om sexuella övergrepp och våldtäkter som män och pojkar i exempelvis Keraterm, Trnopolje och Omarska utsattes för.

I det tidigare avsnittet beskriver jag hur frekvent begreppen våldtäkt och sexuellt våld förekommer och även hur stort utrymme brotten får i de avkunnade domarna. I Mejakić fallet fick sexuellt våld mycket stort utrymme fast i anknytning till att brottet begicks mot kvinnor. Även här ser vi en stark koppling till hur inte bara det bosniska samhället verkar se på manligt och kvinnligt men hur domstolens medlemmar gör det. Genom att inte ge utrymme för brottet i rättsfallen där män har fallit offer, reproduceras föreställningarna om vad som är manligt och kvinnligt genom att inte erkänna män som legitima våldtäktsoffer.

---

¹³⁰ Vranic, 1996, s. 70

¹³¹ Tickner, 1992, s. 225

¹³² Prosecutor vs. MEJAKIĆ et al. Case No. X-KR-06/200 s. 112

I ett av fallen beskriver domen att Rade Veselinović tvingade männen att ofreda varandra utan vidare beskrivning av vad exakt det betyder. Återigen verkar domstolen inte vara villiga till att prata om våldtäkt och sexuellt våld när det kommer till män. Jag tolkar det som att domstolen inte använde sig utav begreppen eftersom de ville bevara offrens maskulinitet som i sin tur speglar männens värdighet.

Intervjusvaren som BIRN och TRIAL bidrog med att förklara varför män osynliggörs i rättsfall som berör sexuellt våld och våldtäkt. Enligt de svaren är det väldigt få män som vittnar och när de väl gör det så vill de ha fullt vittnesskyddsprogram där offentligheten utesluts från rättssalen och där vittnena har dolt identitet. Utifrån ett feministiskt perspektiv förklaras detta genom att männen först och främst inte erkänns som legitima offer för brottet eftersom de ska vara starka, ogenomträngliga och heterosexuella. För det andra är de rädda om de vittnar, att samhället skall betrakta dem som mindre maskulina och även feminiserade.

Det teoretiska begreppet om den hegemoniska maskuliniteten blir i min undersökning en fråga för både offer och förövare. Intervjusvaren av BIRN och TRIAL visade att få män som fallit offer för våldtäkt vågade vittna. Utifrån ett feministiskt perspektiv kan detta härledas till samhällets sätt att se på männen som mindre maskulina och mer feminina. Men de har en rädsla för att framstå som homosexuella som i detta fall inte anses vara maskulint. Detta är ett problem som leder till juridiska brister då många fler män anses ha blivit våldtagna utifrån medicinska rapporter och egna utsagor till journalister och individer de litar på, men de vågar inte komma ut med detta inför domstol eftersom dem är rädda för hur andra ska uppleva dem. De föreställningar som råder om vad som är manligt och kvinnligt har i den här undersökningen visat på hur problematiken kring våldtäkt i Bosnienkriget påverkar ansvarsutkrävandet. Domarna som omfattade sexuellt våld och våldtäkt mot kvinnor hade inga större problem med att använda sig utav termerna våldtäkt och sexuellt våld till skillnad från de rättsfall som omfattade män som offer för sexuellt våld och våldtäkt.

6.1 Sammanfattning av analys

Den tidigare forskningen inom ämnet har varit relativt uppdelad där vissa forskare riktar sitt fokus på kvinnor som fallit offer för sexuellt våld och våldtäkt och andra forskare kritiserar detta. Den forskning som jag har kommit åt inom ämnet och som omfattar våldtäkt i krig mot män utgår ofta från ett feministiskt perspektiv med fokus på sociala konstruktioner, genusidentiteter

och maskulinitet. Clark beskriver exempelvis att de män som berättar om sina upplevelser blir stigmatiserade och feminiserade av sin omgivning.¹³³ Dubravka Žarkovs forskning pekar åt samma riktning då hon menar att avsaknaden av analys och forskning gällande våldtäkt och sexuellt våld mot män bottnar i faktumet att brottet inte förväntas riktas mot män då det strider mot den rådande uppfattningen av sociala normer och idealbilden av maskuliniteter.¹³⁴ Den tidigare forskningen visade ett resultat också att många män som har blivit utsatta för brottet bara har berättat det för läkare, NGOs eller organisationer som jobbar med offer.¹³⁵

Det feministiska perspektivet kan i förhållande till den tidigare forskningen, intervjun med BIRN och TRIAL och den innehållsanalys jag gjort förklara en del förekomna element inom fenomenet sexuellt våld – våldtäkt mot män och pojkar. Genom att förstå genusidentiteter som sociala konstruktioner där det maskulina överordnar det feminina, där den heterosexuella maskuliniteten är hegemonisk kan vi också förstå varför våldtäkt mot män förekommer i krig. Genom min undersökning har resultatet varit att det är ett sätt för män att utöva dominans över andra män och således feminisera dem, deras etnicitet och religion. Detta brott gör att förövaren blir överordnad eftersom denne framstår som mer maskulin och offren blir avmaskuliniserade. Utifrån det feministiska perspektivet med konstruerade genusidentiteter i centrum kan vi alltså förstå varför brottet förekommer men vi kan även förstå varför brottet tystas ned och även görs om till något annat i juridisk mening. Detta påvisar två resultat. Först och främst vill inte de som upplevt våldtäkt eller sexuellt våld stigmatiseras, stängas ut från samhället eller ses som feminina. De vill heller inte ses som några som har misslyckats med att skydda fosterlandet. Och av dessa anledningar vill de heller inte vittna och precis som den tidigare forskningen, min analys och intervju med BIRN och TRIAL visar är det väldigt få män som väljer att göra sig hörda. Det andra resultatet är att när väl brottet har nått domstol, i detta fall den bosniska statsdomstolen så har brottet gjorts om till något annat i åtalspunkt och dömning, exempelvis tortyr eller omänsklig akt. Utifrån de rättsfall som har analyserats så framkommer det tydligt att domstolen inte är villiga att frekvent använda uttrycken våldtäkt eller sexuellt våld när det kommer till män som offer, det ges heller inte mycket utrymme för att beskriva brottet. I ett av rättsfallen beskrivs det att de åtalade tvingade ”fångarna av manligt kön att ofreda varandra”. Det

---

¹³³ Clark, JN., 2014, s. 463

¹³⁴ Žarkov, 2007, s. 162

¹³⁵ Se avsnitt tidigare forskning

här tyder på en oförmåga att se män som legitima offer för våldtäkt och sexuellt våld.¹³⁶ I de sista fyra rättsfallen som omfattar kvinnor som offer för sexuellt våld och våldtäkt används termerna frekvent och brottet får betydligt mer utrymme i domarna. Det förklaras genom att synen på kvinnan, speciellt i krig, är att hon är i behov av skydd, är svag och är därmed ett legitimt offer för våldtäkt/ sexuellt våld.

---

¹³⁶ Khan, A., 2008, s. 16

7. Diskussion och rekommendation

I materialavsnittet argumenterade jag för mitt urval av rättsfall. Jag vill påpeka att det finns 36 rättsfall som har avkunnats i den bosniska statsdomstolen där sexuellt våld och våldtäkt är ett av elementen. Av dessa 36 fall hittade jag fyra rättsfall som jag har analyserat, även om de åtalade inte fällts för våldtäkt mot män så har fallen element av våldtäkt, tvång till oralt sex och sexuellt våld riktat mot män. Jag vill också påpeka att jag förstår att det är svårt att åtala en individ för ett brott om männen som utsattes för brottet vägrar ställa upp med vittnesutsagor. Det är dock av stor betydelse att anmärka att de som har vittnat ändå inte fått sitt erkännande, exempelvis vittne R.S i fallet Lazarević et al och jag anser att domstolens agerande och fortsatta ignorans osynliggör män som offer för våldtäkt. Detta är ännu ett element som reproducerar föreställningarna som råder om vad som är manligt och kvinnligt. De män som har bevittnat eller som själva är offer men vägrar prata om det, speciellt i juridisk mening, bidrar också till stigmatiseringen som våldtäkt i krig präglas av. Det är dock viktigt att inte skuldbelägga offren för detta eftersom det enbart hade lett till en djupare nedgrävning i det rådande problemet. Det resultat jag anser att min undersökning har bidragit främst till är att synliggöra männen som grupp i ett brott där kvinnor får betydligt mer utrymme.

Jag har valt att ha med en intervju med BIRN och TRIAL i min undersökning eftersom jag, som tidigare beskrivs, ville ha med en annan typ av introduktion till problematiken som den tidigare forskningen inte kunnat bidra med. Utifrån deras svar på mina frågor kan jag konstatera att talespersonerna för organisationerna anser att diskussionen kring våldtäktsoffer går framåt i jämförelse med tidigare. Vad jag kunde plocka ut ur intervjun var att de ansåg att få män vågade eller ville vittna om de upplevelser de har gällande sexuella övergrepp. Detta i sig kan vara en förklaring till att så få domar som har avkunnats i statsdomstolen omfattar män som offer. Det jag finner väldigt intressant är att både BIRN och TRIAL verkar finna vittnesskyddsprogramet välutvecklat och välfungerande men ändå är det så få män som vågar vittna. Utifrån detta kan jag dra min slutsats att deras rädsla inte bottnar i att förövarna skall komma åt dem igen, utan deras rädsla grundar sig i hur samhället, deras anhöriga och de själva skulle se på dem som offer efter att ha berättat om sexuell tortyr, sexuella övergrepp eller våldtäkt.

Båda organisationerna hade även synpunkter om ersättning för offren och jag anser att detta är en bidragande faktor till problematiken gällande män som offer för våldtäkt och sexuellt våld att komma ut med sina vittnesutsagor. Med detta menas att om deras utsagor inte kommer leda till en rehabilitering i form av ekonomiskt och psykiskt stöd så lämnar vi offren att ”blotta sig” för att i gengäld få tillbaka en form av utstötning från samhället.

Mina rekommendationer till statsdomstolen i BiH är att föra ramverket som omfattar sexuellt våld/övergrepp, våldtäkt och tortyr närmare internationell standard, så som domstolen i vissa fall har gjort när de har förlitat sig på definitionen om våldtäkt utifrån Kunarac-fallet från ICTY. Min andra rekommendation till statsdomstolen är att domare och åklagare är vaksamma över hur de beskriver brotten som berör våldtäkt och sexuella övergrepp och att det sker en korrekt bedömning av brottet och de påstådda sexuella övergreppen, som att skadan som vittnen (både kvinnor och män) beskriver återspeglas i åtal och den skrivna domen.

8 Referenslista

8.1 Bibliografier och vetenskapliga artiklar

- Abdullah-Khan, Noreen, *Male rape: the emergence of a social and legal issue*, Palgrave Macmillan, New York, 2008
- Allen, Beverly, *Rape warfare: the hidden genocide in Bosnia-Herzegovina and Croatia*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1996
- Brownmiller, Susan., *Against our will: men, women, and rape*, 1st Ballantine Books ed., Fawcett Books, New York, 1993
- Clark, Janine Natalya. "Making Sense of Wartime Rape: A Multi-causal and Multi-level Analysis." *Ethnopolitics* 13.5 (2014): 461-482.
- Connell, Raewyn, *Masculinities*, 2. ed., Polity Press, Cambridge, 2005
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (red.), *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 4., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2012
- Javaid, Aliraza. "Feminism, masculinity and male rape: bringing male rape 'out of the closet'." *Journal of Gender Studies* ahead-of-print (2014): 1-11
- Jean-Charles, Régine Michelle., *Conflict bodies: the politics of rape representation in the francophone imaginary*, Ohio State University Press, Columbus, 2014
- Kaldor, Mary, *New and old wars: organized violence in a global era*, 3., rev. and updated ed., Polity, Cambridge, 2012
- Leatherman, Janie, *Sexual violence and armed conflict*, Polity, Cambridge, 2011
- Roberts, Peri & Sutch, Peter, *Politiskt tänkande: en introduktion*, Studentlitteratur, Stockholm, 2007
- Sivakumaran, Sandesh. "Lost in translation: UN responses to sexual violence against men and boys in situations of armed conflict." *International Review of the Red Cross* 92.877 (2010): 259-277.
- Skjelsbaek, Inger. "Sexual violence and war: Mapping out a complex relationship." *European Journal of International Relations* 7.2 (2001): 211-237
- Skjelsbaek, Inger. "Victim and survivor: Narrated social identities of women who experienced rape during the war in Bosnia-Herzegovina." *Feminism & Psychology* 16.4 (2006): 373-403.
- Tickner, J. Ann, *Gender in international relations: feminist perspectives on achieving global security*, Columbia University Press, New York, 1992
- Vranić, Seada, *Breaking the wall of silence: the voices of raped Bosnia*, Izdanja Antibarbarus, Zagreb, 1996
- Žarkov, Dubravka, *The body of war: media, ethnicity, and gender in the break-up of Yugoslavia*, Duke University Press, Durham, 2007

8.2 Rättsfall

ICTY & ICTR

- ICTR, Prosecutor vs. AKAYESU, Case No. ICTR-96-4T, 2 September 1998
- ICTY, Prosecutor vs. KUNARAC, Case No. IT-96-23&23/1, 22 February 2001
- ICTY, Prosecutor vs. MUCIĆ, et al. Case No. IT-96-21 "Čelebići Camp" (16 November 1998)

State Court of Bosnia Herzegovina

- Court of Bosnia-Herzegovina, Prosecutor vs. KURTOVIĆ, Case No. X-KR-06/299, 30 April 2008
- Court of Bosnia-Herzegovina, Prosecutor vs. LAZAREVIĆ et al. Case No. X-KR-06/243 29 September 2008
- Court of Bosnia-Herzegovina, Prosecutor vs. MEJAKIĆ et al. Case No. X-KR-06/200 30 maj 2008
- Court of Bosnia-Herzegovina. Prosecutor vs. NOVALIĆ Case No. X-KR-09/847, 21 maj 2010
- State Court of Bosnia-Herzegovina, Prosecutor vs. RADIĆ, Case No. X-KR-05/139, 20 februari 2009
- Court of Bosnia-Herzegovina, Prosecutor v. SAMARDZIC, Number: (X-KR- 05/49)
- Court of Bosnia-Herzegovina, Prosecutor vs. STANKOVIĆ, Case No. X-KR-05/70,
- Court of Bosnia-Herzegovina, Prosecutor vs. VESELINOVIĆ, Case No. X-KR-05/46, 30 juli 2009
- Court of Bosnia-Herzegovina. Prosecutor vs VUKOVIĆ Case No: X-KR-06/217 16 april 2007
- Court of Bosnia-Herzegovina , Prosecutor vs. Šimšić, Number: X-KR-04/05, 11 Juli 2006

8.3 Övriga källor

BIRNs hemsida, länk: <http://www.balkaninsight.com/en/static-page/about-birn>

Criminal Code of Bosnia and Herzegovina, länk:
http://www.hrw.org/legacy/reports98/foca/#_1_2

Organization for Security and Co-operation in Europe. Mission to Bosnia and Herzegovina, Combating Impunity for Conflict-related Sexual Violence in Bosnia and Herzegovina. Progress and Challenges, 2014

Romstadgan för Internationella Brottstolsten

The State Court of Bosnia-Herzegovina, Jurisdiction, Organization, and Structure of The Court.
<http://www.sudbih.gov.ba/?opcija=sadrzaj&kat=3&id=3&jezik=e>

TRIALs hemsida, länk: <http://www.trial-ch.org/en/about-trial.html>

https://www.amnesty.se/upload/files/2011/05/04/Valdtakt-och-manskliga-rattigheter-i-de-nordiska-landerna-Fallet_Nedlagt_2008-Amnesty.pdf

<http://www.justice-report.com/en/articles/Mejakić-at-al-beatings-in-omarska> hämtad: 14-05-2015

<https://iwpr.net/global-voices/camps-trial-hears-torture-omarska> hämtad: 14-05-2015

9. Bilagor

9.1 Bilaga 1: Karta över Bosnien-Hercegovina

Kartan illustrerar Bosnien-Hercegovina där uppdelningen av landet i två entiteter framkommer. När en talar om Bosnien-Hercegovina så utgår en från båda entiteterna som både är federationen och Republika Srpska.

9.2 Bilaga 2: Intervjuer med BIRN och TRIAL

(Egen översättning från bosniska till svenska)

1. Anser ni att den bosniska staten gör tillräckligt för våldtäktsoffer på den juridiska nivån?

BIRN - Nej, BiH har inte gjort tillräckligt för de överlevande för sexuellt våld. Staten har inte erbjudit någon rehabilitering, vilket offren enligt alla europeiska konventioner egentligen har rätt till. Det finns heller ingen lag som skyddar offer för tortyr, dock existerar ett lagförslag men det saknas vilja att implementera den. I den bosniska federationen har krigsoffer enligt lag rätt till en kompensation på 280 euro i månaden, om de erkänns som krigsfångar. Inom denna ram faller även offer för våldtäkt under kriget. Dock krävs två individers bevitning till brottet eller ett medicinskt protokoll som kan bevisa att det har skett en våldtäkt. Detta saknas ofta, och därför är det väldigt få våldtäktsoffer som erkänns som krigsoffer. I Republika Srpska saknas det en lag som skyddar civila krigsoffer.

TRIAL - Bosnien och Hercegovina har antagit flera internationella konventioner, men det finns fortfarande en hel del arbete att göra. Under de senaste åren har ett antal lagstiftningsinitiativ inletts i syfte att föra Bosnien och Hercegovinas rättsliga ramverk i linje med internationella normer. En del av dessa initiativ har nu pågått i mer än åtta år. Trots flera löften har inga lagstiftningsåtgärder ännu antagits, exempelvis det lagförslag om rättigheter för tortyroffer. Antagandet och genomförandet av dessa rättsakter betraktas som en första prioritet av kvinnor som fallit offer för våldtäkt och av organisationer som stödjer dem, medan Bosnien och Hercegovinas myndigheter inte är lika samarbetsvilliga.

Dessutom är det omöjligt för majoriteten av offren att åstadkomma sin rätt till ersättning och detta är ett mycket stort problem som måste lösas. Denna process är mycket lång och i min mening otillräcklig. BiH har en ojämn rättspraxis när det kommer till ersättningskrav för krigsoffer. Problemen dyker upp när federationen och Republika Srpska inte vill samarbeta och anta lagförslag.

2. Varför tror ni att det fortfarande, 20 år efter krigets slut, är väldigt svårt att tala om våldtäkt?

BIRN - BiH är fortfarande ett mycket patriarkalt samhälle och våldtäktsoffer känner ofta skam för att berätta om det som de har upplevt. De får heller inget stöd av samhället eller av familjen.

När de väl berättar så blir de ofta dömda, vi har även sett fall där krigets våldtäktsoffer idag upplever våld i hemmet och inom familjen.

TRIAL – Även om NGOs jobbar så gott de kan med att utbilda och informera befolkningen i Bosnien om sexuellt våld så är det fortfarande väldigt stigmatiserat, speciellt när det kommer till män som fallit offer för våldtäkt. Dock måste jag nämna att situationen idag är mycket bättre än vad den var 10 år sedan. Nu har vi många filmer, teaterföreställningar och annat som illustrerar detta ämne, vilket hjälper att föra vidare informationen och därmed bryta tystnaden.

*3. Ser ni någon skillnad på domstolens arbete med våldtäktsoffer om de är män eller kvinnor?
Kan man märka av någon skillnad under rättsprocesserna?*

BIRN - Det finns ingen skillnad. Förutom det att det är många fler kvinnor som pratar om det som de har upplevt. Fram tills idag är det väldigt få män som har valt att komma ut med sina utsagor, de skäms mer än kvinnorna. De vittnar oftast bakom stängda dörrar och med dold identitet. Några få män har vågat vittna offentligt.

TRIAL – Vi har inte haft sådana fall.

4. Finns det rättsfall där det specifikt nämns att våldtäktsoffren, eller offren för sexuellt våld var män?

BIRN - Ja det finns det. Det har funnit vittnen från främst koncentrationslägren där de blev förnedrade och torterade.

TRIAL - Vi känner till Gligor Begovic fallet, som är aktuellt just nu.

5. När man talar om våldtäkt i krig, talas det på olika sätt om kvinnor respektive män som offer?

BIRN - Väldigt få män har vågat erkänna att de har blivit våldtagna i förhållande till kvinnor. Därför står kvinnorna i fokus när man talar om våldtäktsoffer. I vår film ”The silent scream” hade vi för första gången ett manligt vittne för våldtäkt framför kameran utan någon som helst censur eller dold identitet. Detta händer sällan, när offren väl är redo att berätta så kräver dem fullt vittnesskyddsprogram.

TRIAL - Faktumet är att vi har en mycket högre procentdel av våldtagna kvinnor än av våldtagna män, men detta innebär inte att deras problem ska ignoreras.

6. Bosnien-Hercegovina var en arena för många olika otäckta brott mot individer, anser ni att våldtäkt och sexuellt våld har fått tillräckligt med utrymme för diskussion och uppmärksamhet som de andra brotten som förekom?

BIRN- För två år sedan började temat sexuellt våld i krig att bli aktuellt i Bosnien. Detta kan vi tacka Angelina Jolie för som har regisserat en film om våldtäkter i Bosnien. Storbritannien är också en anledning till att temat har lyfts fram eftersom SBs regering har hjälpt att sätta temat på bordet inom den civila sektorn. Den civila sektorn diskuterar mycket kring våldtäkt i krig men på den statliga nivån görs det inte lika mycket, till skillnad från andra brott som skedde.

TRIAL - Vi anser att det får tillräckligt med utrymme i relation till andra brott, men vi anser även att det behövs ännu mer plats för diskussion kring detta.

7. Anser ni att vittneskyddsprogrammet är tillräckligt utvecklat för att våldtäktsoffer ska våga vittna?

BIRN- Vittneskyddsprogrammet används idag på entitetsnivå så som på statsnivå och jag anser att det är välfungerat, men jag måste säga att många vittnen inte vet om skyddsprogrammet och vilket skydd som erbjuds dom och därför används det inte heller till fullo. Generellt, lagen om att skydda vittnen finns, precis som det finns ett program som skyddar de vittnen som faller under kategorin – skyddade vittnen-.

TRIAL- Jag måste säga att det är mycket bättre än vad det var för fem år sedan. Vi har ett väldigt utformat vittneskyddsprogram i statsdomstolen i Bosnien och vi har även etablerat program i lägre domstolar. Men detta måste förbättras eftersom vittneskyddsprogrammet enbart erbjuds under rättsprocesserna och inte efteråt.

8. Hur kan fler ställas inför rätta för det sexuella våld som de utsatte sina offer för?

BIRN- Främst genom att offren vågar komma ut och vittna.

9. Vad anser ni som organisation är det största problemet som våldtäktsoffer måste ta itu med idag?

BIRN- Det finns allt för många problem för att kunna välja ut ett. Men ett viktigt problem som måste lösas är offrens existentiella behov, de har ingen sjukförsäkring, inget jobb, och bara utifrån de kan de heller inte köpa läkemedel som hade underlättat deras trauma.

TRIAL- De största problemen är socio-ekonomiska eftersom många offer är fattiga och där staten inte uppfyller deras existentiella behov.